

Indholdsfortegnelse

1.0 Indledning	2
2.0 Naturkvalitetsplanens baggrund og fremtidige anvendelse	3
3.0 Naturen i Helle Kommune	5
3.1 Landskabet	5
3.2 Naturarealerne	5
3.3 Værdisætning	7
3.4 Målsætning	12
3.5 Hovedindsatsområder	13
4.0 Beskrivelse af hovedindsatsområder samt øvrige værdifulde naturområder i Helle Kommune	16
4.1 Holme Å	16
4.2 Skonager Lilleå og Tranbjerg	20
4.3 Varde Å, Karlsgårde Sø og Nørbæk	22
4.4 Sneum Å, Slebsager Bæk, Agerbæk og Rodebæk	26
4.5 Grimstrup Krat, Størsbøl Bæk og Ravnsø Mose	29
4.6 Værdifulde naturområder beliggende udenfor hovedindsatsområderne	31
5.0 Ordliste	35
6.0 Anvendt litteratur og henvisning til nyttige hjemmesider	38
6.1 Litteratur	38
6.2 Nyttige hjemmesider	38

Kortbilag 1: Kort med alle § 3-lokaliteter i Helle Kommune.

Kortbilag 2: Kort med målsætning af § 3-lokaliteter i Helle Kommune.

1.0 Indledning

Naturkvalitetsplanens formål

Naturkvalitetsplanen er en del af amtets regionplanlægning. Amtet besluttede i efteråret 1998, inspireret af flere andre amter, at udarbejde en naturkvalitetsplan for Ribe Amt. Planlægningsarbejdet er blevet særligt aktuelt, idet Wilhjelmudvalgets rapport fra august 2001 anbefaler, at der i forbindelse med regionplanrevision 2005 gennemføres naturkvalitetsplanlægning i alle landets amter. I 2002 har staten givet samme anbefaling, og i 2003 har Miljøministeriet udgivet et idékatalog for naturplanlægning, som bygger på de hidtidige erfaringer bl.a. fra en række amter.

Planlægningsarbejdet er primært tænkt som et redskab for amtets egen indsats på naturforvaltningsområdet. Derudover er det tanken, at amtets kommuner, interesseorganisationer og borgerne generelt her kan finde viden om amtets spændende naturområder samt hente inspiration til selv at arbejde videre med større og mindre tiltag, der kan forbedre amtets naturværdier.

Naturkvalitetsplanens indhold

Ribe Amts naturkvalitetsplan indeholder dels en statusbeskrivelse af amtets naturområder og dels en planlægning af den fremtidige indsats for at bevare og forbedre naturområderne. Naturkvalitetsplanlægningen er bygget op over de principper, der siden begyndelsen af 1980'erne er brugt på vandløbsområdet med en overordnet målsætning for de enkelte naturområders fremtidige naturkvalitet, og en vurdering af hvorvidt målsætningen er opfyldt.

Naturkvalitetsplanens afgrænsning

Eftersom det kun er de biologiske forhold, der er inkluderet i statusbeskrivelsen, indgår der ikke en vægtning af naturområdernes rekreative og kulturhistoriske værdi i amtets naturkvalitetsplan. Rekreative og kulturhistoriske forhold er behandlet i andre dele af amtets regionplanlægning. Rapportens anbefalinger er derfor anført ud fra en ren biologisk synsvinkel, og anbefalingerne vil i en række tilfælde skulle vægtes med andre interesser.

Naturkvalitetsplanen består af følgende dele:

1. En sammenfattende redegørelse med administrative retningslinier, der er indarbejdet i regionplanen.
2. En naturtyperapport med en nærmere gennemgang af de forskellige naturtyper og deres naturindhold og udbredelse i amtet.
3. Fjorten rapporter med beskrivelse af kommunernes naturværdier.

Denne rapport beskriver naturen i Helle Kommune og indeholder en generel beskrivelse af kommunens naturforhold, herunder værdi- og målsætninger af naturområderne. Derudover findes en vurdering af de landskabsbiologiske sammenhænge og af de hovedindsatsområder, hvor en øget indsats til naturforbedring har første prioritet. Rapporten indeholder endvidere en gennemgang af kommunens vigtigste naturområder, samt et kort, der viser målsætningen for den enkelte naturlokalitet, med angivelse af om målsætningen er opfyldt. Sidst i rapporten er der en ordliste med forklaring på fagord anvendt i rapporten og en litteraturliste inklusiv adresser på relevante hjemmesider.

2.0 Naturkvalitetsplanens baggrund og fremtidige anvendelse

Amtets viden og administration

Naturkvalitetsplanen er primært baseret på de områder, der er omfattet af naturbeskyttelsesloven. Naturbeskyttelsesloven trådte i kraft d. 1. juli 1992, og ifølge lovens § 3 er flg. naturtyper beskyttet mod tilstandsændringer: heder, moser, enge, overdrev og strandenge der enkeltvis eller tilsammen er større end 2500 m, og søer større end 100 m. I forbindelse med planens forundersøgelser har det været højt prioriteret at få udarbejdet en god beskrivelse af så mange § 3-lokaliteter som muligt. Amtets viden om § 3-lokaliteterne har hidtil, meget groft sagt, været begrænset til en kortlægning af den geografiske udbredelse af de arealer, hvor forbudsbestemmelserne i naturbeskyttelsesloven gælder. Hovedformålene med planen er at få beskrevet det nuværende naturindhold og det naturmæssige potentiale i disse arealer. Det er amtets intention at vende forvaltningen af § 3-arealerne fra en passiv administration af beskyttelsesbestemmelserne til en aktiv og fremadrettet udpegnings af indsatsområder og en målrettet anvendelse af midler til naturpleje, naturgenopretning og naturvenlig landbrugsdrift.

Principper for værdi- og målsætning

I rapporten "Naturtyper i Ribe Amt" er de enkelte naturtyper nærmere beskrevet med hensyn til naturindhold og udbredelse i amtet, og her kan man også finde mere om principperne for planens værdisætninger og målsætninger af § 3-lokaliteterne.

Søerne

De fleste søer og vandhuller er af ressourcemæssige årsager endnu ikke nærmere beskrevet. Loven omfatter søer og vandhuller, der er større end 100 m², og af disse er der registreret ca. 5600 i Ribe Amt, heraf 537 i Helle kommune. Søer, der er større end 0,75 ha, er uddybende beskrevet i rapporten „Registrering af søer i Ribe Amt“ fra 1998. De resterende søer er indtil videre forsynet med en generel målsætning.

Luffototolkning og feltbesigtigelse

De øvrige § 3-lokaliteter er alle gennemgået i forbindelse med planens forundersøgelser. I Helle kommune drejer det sig om 915 lokaliteter. Ca. halvdelen er kort beskrevet og værdisat på baggrund af tolkning af farveluftfotos fra 1995 med et såkaldt spejlstereoskop og digitale luftfotos fra 1999. – Det drejer sig primært om de mest kulturprægede og dermed naturmæssigt fattigste lokaliteter som f.eks. kulturrenge, der omlægges med jævne mellemrum. De resterende lokaliteter er alle beskrevet og vurderet ved besøg i felten. Her er som et minimum indsamlet oplysninger om plantesamfund og dominerende plantearter og om områdets generelle tilstand. På de mere spændende lokaliteter – og på lokaliteter med mulighed for naturforbedring – er der udarbejdet mere omfattende plantelister og medtaget oplysninger om en lang række forhold som f.eks. udnyttelse, driftsforhold, fugtighedsforhold, påvirkninger og behov/mulighed for naturpleje eller naturgenopretning. Det er primært lokalitetens plantevækst, der er nærmere beskrevet i forbindelse med naturkvalitetsplanen, da fordelingen af almindelige og sjældne plantearter er en god indikation af lokalitetens tilstand og naturforbedringspotentiale. Ved udarbejdelsen af lokalitetsbeskrivelserne har amtet desuden benyttet data, der er indsamlet i forbindelse med Atlas Flora Danica-projektet (se ordlisten). Oplysninger om dyrelivet er vanskeligere at registrere ved en undersøgelse.

gelse af denne type, men det er medtaget, hvor det har været muligt; – der er især medtaget en del oplysninger om forekomst af padder. Artsnavne vil i rapporten være angivet med fed skrifttype, mens slægtsnavne er angivet med almindelig skrifttype.

Database

Alle oplysningerne fra luftfotogennemgangen og feltarbejdet er indtastet i en database. Det er således muligt at søge oplysninger om naturforholdene på en bestemt lokalitet – eller i et bestemt område. Det er også muligt at søge efter, hvor en bestemt planteart er fundet, hvor der er fundet moser med overgangsrigkær, eller hvor der er fundet lokaliteter med sjældne planter eller dyr osv.

GIS

Databasen er desuden koblet sammen med amtets GIS (Geografisk Informations System). Det gør det muligt at producere kort med de søgte, arealrelaterede oplysninger; – f.eks. et kort med udbredelsen af planten **guldblomme** i Helle Kommune (se **Temaboks** på side 11).

Databasens anvendelse

Databasens oplysninger vil – sammen med selve naturkvalitetsplanen – fremover være et vigtigt arbejdsredskab for amtet; f.eks. ved behandling af de mange dispensationsansøgninger fra borgere og myndigheder, men også ved planlægning af større tekniske anlæg så som veje, kabelføringer og lignende. Oplysningerne fra naturkvalitetsdatabasen vil desuden blive anvendt i amtets prioritering af pleje – og naturgenopretningsopgaver og ved forvaltningen af de forskellige tilskudsmidler til private lodsejere. Det vil dermed blive muligt at sikre, at de begrænsede midler, der er til rådighed, anvendes der, hvor der er mest brug for dem, og der hvor man kan få „mest natur for pengene“.

Amtet videregiver oplysninger

Det er imidlertid også meningen, at oplysninger fra databasen kan videregives til kommunerne og andre myndigheder samt til lodsejere, foreninger, studerende og andre, der er interesserede i naturforholdene i Ribe Amt. Det forventes specielt, at oplysningerne fra databasen bliver et værdifuldt arbejdsredskab for de nye storkommuner efter kommunalreformen i 2007.

Amtet modtager oplysninger

Databasens oplysninger bør løbende ajourføres og suppleres. Amtets Natur- og Landskabskontor modtager i den forbindelse meget gerne oplysninger om særlige naturforhold. Det kan f.eks. være oplysninger om følgende:

- Forekomst af sjældne plante- og dyrearter fra den nationale rød- og gulliste.
- Forekomst af arter, der er omfattet af EF-habitatdirektivet.
- Særligt store forekomster af halvsjældne eller egnskarakteristiske arter.
- Forekomst af lokaliteter med specielle eller sjældne vegetationstyper, hvor vegetationen er særlig karakteristisk for den pågældende vegetationstype.

3.0 Naturen i Helle Kommune

3.1 Landskabet

Istiderne

En væsentlig del af det landskabelige naturgrundlag i Ribe Amt er præget af de to sidste istider. Under Saale-istiden var hele landet isdækket, og efter isens afsmeltning for over 100.000 år siden fremstod Sydvestjylland lige så kuperet, som Østjylland er det i dag.

Formet af smeltevandsfloder

Ved sidste istid – Weichsel-istiden – nåede isen imidlertid stort set ikke til Ribe Amt, og da isen begyndte at afsmelte for ca. 20.000 år siden, fremstod det sydvestjyske område som et mere udjævnet landskab, der er formet af de arktiske storme og de store smeltevandsfloder. Ribe Amt er således kendetegnet af de store lethvælvede bakkeøer med grovsand og lerblandede jorder, der er gennemskåret af de brede, sandede smeltevandsdale med hedesletter. Endelig har vinden dækket nogle områder med golde lag af flyvesand.

Esbjerg Bakkeø

Langt størstedelen af Helle Kommune er geografisk placeret ovenpå Esbjerg Bakkeø. Mod nord og øst-sydøst er kommunen afgrænset af de to smeltevandsdale, som hhv. Varde Å og Sneum Å løber i.

Figur. 1. Flot mose ved Stavnbjerg.

3.2 Naturarealerne

Fint sammenhængende naturnetværk

Helle Kommune er på trods af, at 76% af kommunens areal dækkes af landbrugsarealer (se **figur 2**), en kommune karakteriseret af at have et meget sammenhængende netværk af naturområder. Kommunen rummer således en del større og mindre naturområder af høj landskabelig og biologisk værdi.

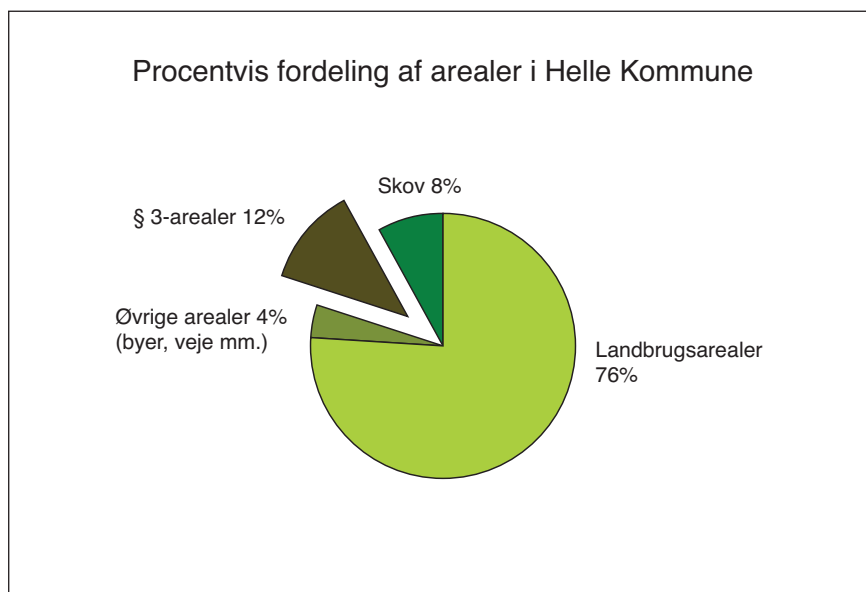
Skovene

Skovene er ikke i sig selv omfattet af Naturkvalitetsplanen, men de udgør en væsentlig del af kommunens natur og er et vigtigt levested for en lang række plante- og dyrearter. Skovene indgår som et naturligt element i for-

bindelse med planens vurderinger af landskabsbiologiske sammenhænge, men der er ikke udarbejdet beskrivelser af naturindholdet i de enkelte skove.

Amtets største egekrat

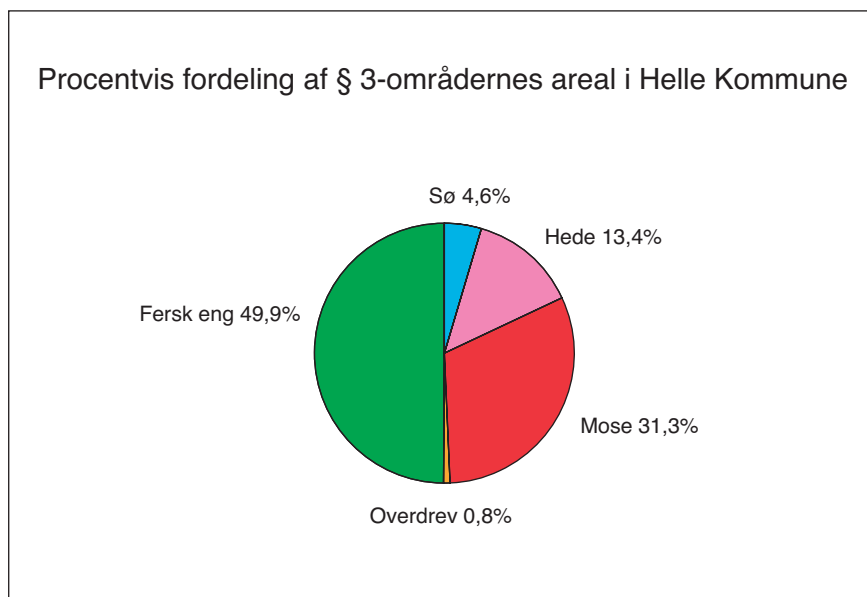
Skovarealet i Helle Kommune udgør i alt ca. 2304 ha, svarende til 8% af kommunens areal. Som det fremgår af kortbilagene, er skovene koncentreret i kommunens nordlige halvdel. De største/vigtigste skove er Starup Plantage og Helle Plantage. Plantagerne i Helle Kommune domineres af nåleskov med mindre bevoksninger af eg, bøg eller blandet løvskov. I kommunens sydlige del ligger amtets største egekrat Grimstrup Krat på toppen af Esbjerg Bakkeø ved ca. 47 meters højde.

Figur 2. Helle kommunes arealfordeling på landbrugsarealer, skov, § 3-arealer (natur) og by, vej m.m.

§ 3-arealerne

Naturkvalitetsplanen er primært koncentreret omkring de naturområder, der er omfattet af beskyttelsesbestemmelserne i naturbeskyttelseslovens § 3. Disse § 3-arealer udgør 11,9% af kommunens areal – i alt ca. 3327 ha fordelt på 1452 lokaliteter. De 537 søer udgør antalsmæssigt godt en trediedel af § 3-arealerne, og de er som tidligere nævnt endnu ikke nærmere beskrevet og har foreløbigt fået en generel værdi- og målsætning. Beliggenheden af § 3-arealerne er vist på **kortbilag 1**, og fordelingen på naturtyperne hede, overdrev, mose, fersk eng og sø/vandhul fremgår af **figur 3**. Andelen af § 3-areal i Helle Kommune er større end i de fleste af amtets andre kommuner. Fordelingen på naturtyperne i forhold til amts-gennemsnittet viser, at der er en overvægt af ferske enge, moser og søer, men en mindre andel af heder og overdrev end på amtsplan. Da Helle Kommune ligger midt i amtet uden kyststrækning, findes der ingen strandenge i kommunen.

Figur 3. § 3-arealernes fordeling på naturtyperne; sø, hede, mose, overdrev og fersk eng.

Værdiklasserne

3.3 Værdisætning

I forbindelse med ovennævnte beskrivelser af de beskyttede områder har de enkelte lokaliteter fået „karakter“ for naturværdien. Værdisætningen er foretaget efter en række kriterier, som er kort beskrevet på **figur 4**. Følgende værdiklasser er anvendt:

- A** Lokaliteter med særlig høj naturværdi
- B** Lokaliteter med middelhøj naturværdi
- C** Lokaliteter med begrænset naturværdi

Der er i alt 90 A-lokaliteter, 221 B-lokaliteter og 604 C-lokaliteter, – altså en meget stor overvægt af lokaliteter med den laveste værdisætning. Man skal være opmærksom på, at når der kun anvendes tre værdiklasser, dækker hver klasse over et meget bredt spænd af „naturkvaliteter“.

Værdisætning af naturtyper i Ribe Amt				
	Naturgrundlag		Naturindhold	
Værdi- klasse	Kulturpåvirkning	Landskabsøkologi	Flora	Fauna
A	•Jordbunden aldrig (eller meget sjældent) forstyrret. •Meget lang og stabil ekstensiv driftsperiode eller ingen drift. •Ingen gødskning, sprøjtning eller dræning. •Ingen alternativ udnyttelse.	•Specielt værdifuldt landskab. •Lokaliteten er beliggende indenfor regionplanens „naturområde“ i større landskabelig sammenhæng med andre lokaliteter, skove eller vandløb. •Lokaliteten har særlig betydning som f.eks. spredningskorridor eller trædesten.	•Flora særlig karakteristisk for naturtypen. •Meget artsrig vegetation. •Forekomst af arter fra den regionale ansvars- eller rødliste, arter fra den nationale rød- eller gulliste eller A-arter fra taxonlisten.	•Ofte særlig typisk eller artsrig fauna for lokaliteten. •Stor forekomst af true- eller sjældne arter. •Rødlistearter.
B	•Uregelmæssig eller ændret drift. •Ingen eller kun lille påvirkning af gøds- ning, sprøjtning eller dræning. •Nogen påvirkning af rekreativ eller alternativ udnyttelse.	•Typisk landskab. •Lokaliteten er beliggende indenfor regionplanens „naturområde“ eller i landskabelig sammenhæng udenfor „naturområdet“. •Lokaliteten indgår i spredningskorridorer eller har betydning som trædesten eller lignende.	•Flora karakteristisk for naturtypen. •Forekomst af B-arter fra taxonlisten.	•Fauna karakteristisk for naturtypen. •Forekomst af true- eller sjældne arter. •Gulliste-arter.
C	•Ustabil drift eller ændret drift i seneste årti. •Meget tilgroede, næringsstofbelastede eller dræningspåvirkede samfund. •Præget af rekreative aktiviteter eller alternativ udnyttelse.	•Lille landskabeligt isoleret lokalitet. •Enkelt mindre lokalitet i landbrugsområde.	•Flora mindre karakteristisk. •Artsfattigt tilgronings- samfund. •Forekomst af mange gøds- ningstolerante arter.	•Fauna mindre karakteristisk og veludviklet.

Figur 4. Skema der viser kriterierne for værdisætning af naturtyper i Ribe Amt.

Fordeling af naturtyper

Fordelingen af de tre værdisætningsklasser på de forskellige § 3-beskyttede naturtyper fremgår af **figur 5**. Det ses blandt andet, at der er relativt få højt værdisatte ferske enge og en meget stor andel af lavt værdisatte ferske enge. Det er et udtryk for, at en væsentlig del af kommunens beskyttede naturområder udgøres af de såkaldte kulturenge, som drænes, gødskes og/eller omlægges med jævne mellemrum.

Mange moser er truet

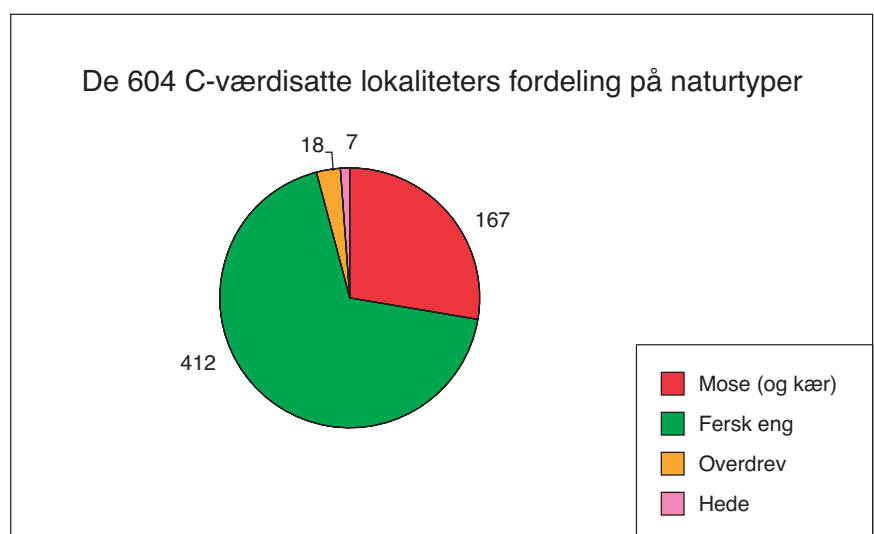
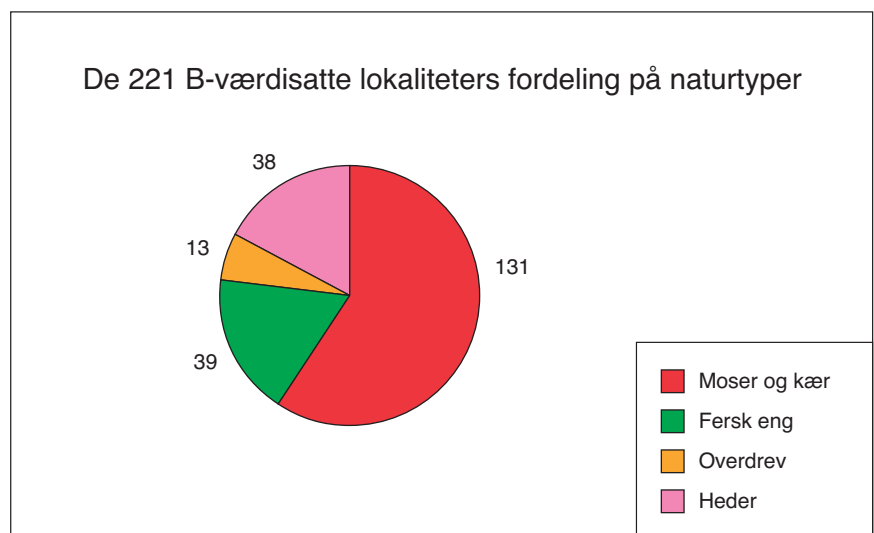
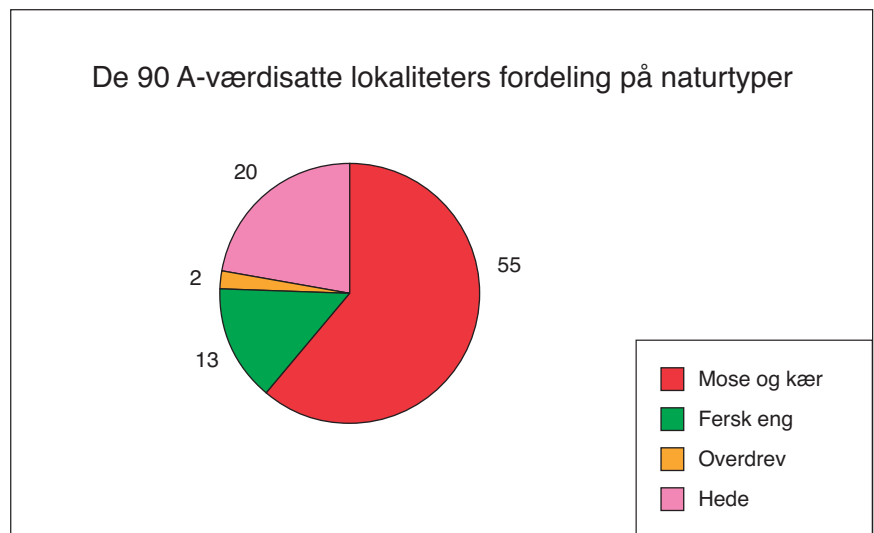
Blandt moserne har størstedelen enten fået middel eller lav værdisætning. Det skyldes, at mange moser er truet af dræning og tilgroning, og at mosens oprindelige plantesamfund mange steder tager skade af den luftbårne kvælstoftilførsel. Tilsvarende kan det ses, at kun en lille del af overdrevene er højt værdisatte. Årsagen er blandt andet, at overdrevene hyppigt er beliggende på ådalsskrænterne, hvor de modtager afstrømning af næringsstoffer fra intensivt dyrkede marker.

Oprindelige naturtyper har høj naturværdi

I forbindelse med undersøgelsens feltarbejde er der foretaget en underopdeling af de § 3-beskyttede naturtyper i forskellige vegetationstyper. Ved en analyse af dette materiale ses, at 69 ud af de 90 mest værdifulde lokaliteter i Helle Kommune (A-lokaliteterne) er næringsfattige mose- og hedelokaliteter. Disse vegetationstyper benævnes i fagsproget overgangsfattigkær, ekstremfattigkær, hedemoser, revlingheder og lyngheder. Overvægten af næringsfattige vegetationstyper blandt A-lokaliteterne skyldes, at det er den oprindelige vegetationstype i det udvaskede smeltvandslandskab i store dele af Sydvestjylland. De resterende 21 lokaliteter er fordelt på 12 forskellige vegetationstyper. I **temaboksen** findes en beskrivelse og et udbredelseskort over planten **guldblomme** i Helle Kommune. **Guldblomme** er en karakterplante for den lysåbne og næringsfattige lynghe.

Områdebeskrivelser

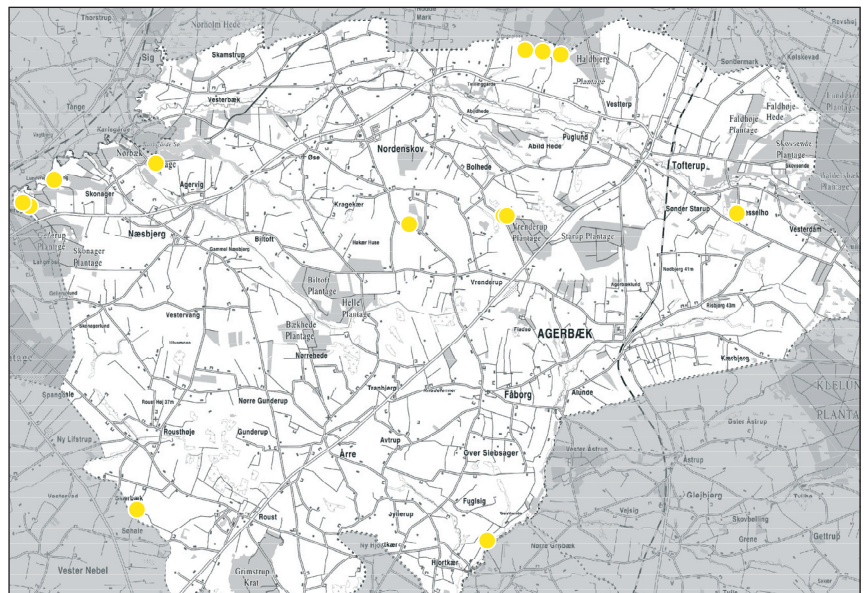
I rapportens kapitel 4 findes en gennemgang og beskrivelse af kommunens særligt værdifulde områder og lokaliteter.

Figur 5. Fordelingen af værdisætninger på naturtyper. Tallene angiver antal lokaliteter.

Temaboks: Guldblomme i Helle Kommune

Herunder: De 6 blomster af guldblomme på Helle Kommunes byvåben repræsenterer de seks sogne, der blev slået sammen til Helle Kommune i forbindelse med kommunesammenlægningen i 1966. Til højre: Guldblommen i blomst.

Prikkerne viser udbredelsen af guldblomme i Helle Kommune.

National gulliste og regional ansvarsart

Guldblommen står opført på Danmarks nationale gulliste som opmærksomhedskrævende, hvilket betyder, at arten har stor sandsynlighed for at blive sårbar eller akut truet, hvis de negative faktorer fortsat får lov at virke. Ribe Amt huser en stor andel af landets bestand, hvorfor guldblommen tillige kan betegnes som en regional ansvarsart.

Guldblommens udbredelse

Guldblommen findes typisk på de åbne og næringsfattige heder. Hederne, som især findes i Vestjylland, er mange steder truet af næringsberigelse og tilgroning, som dermed også truer guldblommens udbredelse. Guldblommen er formentlig mere udbredt i Helle Kommune end kortet viser, idet der er flere voksesteder end amtet har kendskab til. Amtet modtager gerne oplysninger om fund af guldblomme.

3.4 Målsætning

Principper

De enkelte lokaliteter er blevet målsat efter principper, som er beskrevet i regionplanen og i rapporten "Naturtyper i Ribe Amt".

Regionplanen

Målsætningerne er optaget i regionplanen, som også indeholder administrative retningslinier for de enkelte målsætningsklasser. Målsætningerne er dermed bindende for Ribe Amts og andre myndigheders administration og planlægning. Samtidig er målsætningerne et udtryk for, i hvor høj grad amtet vil søge at kanalisere midler til bevaring eller forbedring af naturindholdet på lokaliteten.

Målsætningsklasser

A-målsætning er givet til alle A-værdisatte lokaliteter samt typisk til de B-værdisatte lokaliteter, hvor der vurderes at være oplagte muligheder for naturforbedring, eller hvor landskabsbiologiske sammenhænge og/eller særlige artsforekomster betinger, at der bør gøres en indsats.

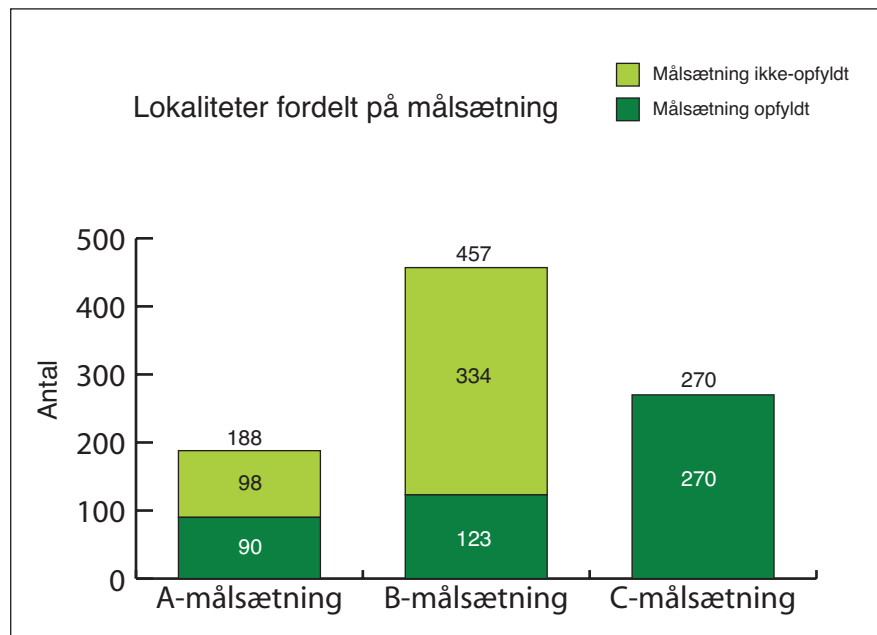
B-målsætning er givet til resten af de B-værdisatte lokaliteter samt typisk til de C-værdisatte lokaliteter, der indgår i væsentlige landskabsbiologiske sammenhænge.

C-målsætning er typisk givet til landskabeligt isolerede, C-værdisatte lokaliteter, hvor naturforbedring ikke vurderes at være realistisk.

Målsætning i Helle Kommune

På kortet bagerst i rapporten er indtegnet målsætningerne for Helle Kommunes § 3-arealer. Her er også angivet, om målsætningen er opfyldt for den enkelte lokalitet. Målsætningen af lokaliteter i Helle kommune afspejler det generelle billede, at B- og C-værdisatte lokaliteter der er beliggende i større biologisk sammenhængende eller relativt uspolerede naturområder får en målsætning, der ligger højere end værdisætningen. Det er et udtryk for, at disse lokaliteter har et større potentiale for en forbedret naturværdi end mere isolerede lokaliteter. Dels er det i disse områder, vi finder de mest værdifulde lokaliteter, og dels er der landskabelige sammenhænge, der gør det muligt for planter og dyr at spredes til nye lokaliteter. En prioritering af indsatsen til naturforbedrende aktiviteter vil i disse områder kunne bevare de mest værdifulde lokaliteter og på længere sigt medvirke til, at de øvrige lokaliteter kan opfylde den høje målsætning. På **figur 6** er vist et diagram over antallet af A- B- og C-målsætninger med angivelse af hvor mange lokaliteter, der opfylder målsætningen.

Det ses af søjlerne i **figur 6** at ca. $\frac{1}{2}$ af de A-målsatte og ca. $\frac{3}{4}$ af de B-målsatte lokaliteter ikke opfylder målsætningen. Disse lokaliteter har gode muligheder for at udvikle sig til mere artsrige og mere værdifulde naturområder, men mange af lokaliteterne er afhængige af en eller anden form for pleje, driftsændring eller lignende, for at målsætningen kan opfyldes. De i alt 270 lokaliteter, der er C-målsatte, er lokaliteter hvor det skønnes, at lokaliteten er så kulturpåvirket og isoleret, at det vil være vanskeligt eller urealistisk at forbedre naturværdien væsentligt.

Figur 6. Søjlediagram over antallet af A- B- og C-målsatte lokaliteter med angivelse af antallet af lokaliteter, der opfylder målsætningen.

A-målsatte lokaliteter

De A-målsatte lokaliteter ligger primært i Holme Å-korridoren, som i Helle Kommune inkluderer sidekorridorerne ved Abild Hede og Bolhede Bæk samt Faldhøje Hede. Dertil er der A-målsatte områder i Sneum Å-Agerbæk-Rodebæk-korridoren sammen med naturarealerne ved Galstho, i Varde Å-/Karlsgårde Sø-området, i Ravnsø Mose, langs med Dyrbæk og Roust Møllebæk samt i Tranbjerg og Skonager Lilleå.

B-målsatte lokaliteter

De B-målsatte lokaliteter findes primært som en del af korridorstrukturen i kommunen og dermed i tilknytning til A-målsatte områder. Nogle af de B-målsatte områder ligger dog isolerede i mere eller mindre sammenhæng med andre B-/C-målsatte lokaliteter.

C-målsatte lokaliteter

De C-målsatte lokaliteter er overvejende små og isolerede lokaliteter spredt rundt i kommunen eller beliggende som de yderste led af sidekorridorerne.

3.5 Hovedindsatsområder

Natura 2000-nettet

Danmark har forpligtet sig til at medvirke til at styrke spredningsmulighederne og dermed sikre stabile bestande af de vilde plante- og dyrearter. Dette skal ske på tværs af Europas landegrænser ved etablering og forbedring af et netværk af økologiske forbindelser og levesteder – det såkaldte "Natura 2000-net", der består af de internationale naturbeskyttelsesområder (Ramsar-, EF-fuglebeskyttelses- og EF-habitatområder). Netværket udgør sammen med regionplanens naturområdeudpegning den samlede ramme for de økologiske forbindelseslinier i amtet.

Som det fremgår af kortbilagene, udgør naturområderne i Helle Kommune et vidt forgrenet netværk. Et af de væsentlige formål med amtets Naturkvalitetsplan er at fastlægge hovedstrukturen i dette netværk, så der kvalificeret kan peges på, hvilke naturbevarings-, naturforbedrings- og naturgenopretningsindsatser, der vil gøre mest gavn. Hovedstrukturen i netværket udgøres dels af korridorer og naturarealer med særligt værdifulde lokaliteter og dels af de største og mest sammenhængende korridorer, der skaber forbindelse imellem fjerntliggende naturarealer. Det drejer sig om de 5 områder, som er nævnt i afsnit 3.4: 1) Holme Å med sidekorridorer til Faldhøje Hede, naturområderne ved Galstho og Abild Hede, 2) Skonager Lilleå og naturområdet ved Tranbjerg 3) Sneum Å med og sidekorridorerne Slebsager Bæk, Agerbæk og Rodebæk, 4) Varde Å med Karlsgårde Sø og Nørbæk samt 5) Grimstrup Krat, Størsbøl Bæk og Ravnsø Mose.

Figur 7. Holme Å.

Hovedindsatsområder

Det er indenfor disse fire områder i Helle Kommune, at Ribe Amt vil opfordre til, at borgerne og Helle Kommune gør en særlig indsats for bevaring og forbedring af naturen. Det er også især i disse områder, at amtet vil anbefale at bruge de fremtidige midler til naturpleje og midler til indgåelse af frivillige aftaler om naturgenopretning eller ekstensivering af driften.

Mål for hovedindsatsområderne

Lokalitetsbeskrivelserne i kapitel 4 angiver for nogle af lokaliteterne en række konkrete mål vedrørende arealernes drift og pleje. Generelt kan det siges, at følgende mål er højt prioriteret indenfor hovedindsatsområderne:

- At skabe sammenhæng i naturområderne. Målet er ofte at holde ådalene udenfor omdrift, hvilket også er til gavn for vandløbene.
- At fastholde nuværende ekstensiv landbrugsdrift.
- At ekstensivere driften på indsatsområdets intensivt drevne kulturenge – evt. i forbindelse med vandstandshævning.
- At genindføre græsning eller høslæt på lokaliteter, der er truet af tilgroning.
- At omgive højt målsatte lokaliteter med en bufferzone (stødpude), der øger naturarealet og mindsker kulturpåvirkningen fra de dyrkede arealer.
- At skabe korridorer, der giver planter og dyr mulighed for at sprede sig imellem naturområderne.
- At øge den biologiske variation ved etablering af småbiotoper i landbrugsområder, – i særdeleshed hvor der er kendskab til særlige artsforekomster.

Huller i korridorerne

Det skal særligt fremhæves, at der indenfor de nævnte fire hovedindsatsområder er følgende væsentlige „huller“ i korridorstrukturen:

- Holme Ådal, hvor der er små „brud“ ved Haltrup Lund, Holmegård og hvor Ansager Kanal krydser Holme Å.
- Sidekorridorer til Holme Å-korridoren, – mellem Abild Hede og Struvemose samt mellem Holme Å og naturområdet ved Galstho.
- Nørbæk, – mellem ådalen og Hølkær.
- Skonager Lilleå, – mellem åen og Vrenderup Mose.
- Rodebæk, – mellem bækken og Fladsømosen.
- Gummesbæk, – mellem Ravnsø Mose og Grimstrup Krat findes mindre brud på korridorforbindelsen.

Undtagen området mellem Holme Å og naturområdet ved Galstho, så er der tale om tidligere engarealer, der nu er i almindelig landbrugsmæssig omdrift. Hvis driften ændres til ekstensiv drift med græsning eller høslæt uden gødskning, vil der være sikret en mere optimal funktion af Helle Kommunes del af Natura 2000-nettet. Ribe Amt ønsker derfor at indgå frivillige driftsaftaler med ejerne af disse arealer. Sådanne aftaler kan for eksempel etableres ved at anvende ordningen om tilskud til miljøvenligt jordbrug. Disse tilskud kan søges til arealer, der ligger i Særligt Følsomme Landbrugsområder (SFL-områder). Det vil derfor være hensigtsmæssigt at sikre, at hovedindsatsområderne udpeges til SFL-områder i det omfang der ikke allerede er tilfældet.

4.0 Beskrivelse af hovedindsatsområder samt øvrige værdifulde naturområder i Helle Kommune

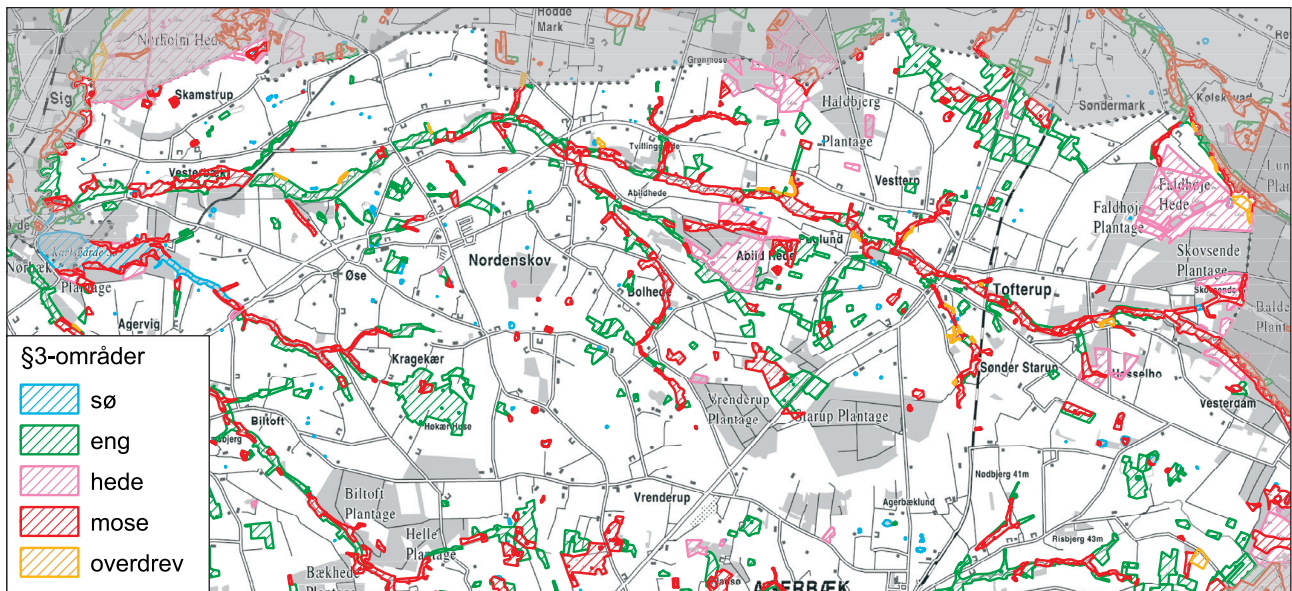
Beskrivelser af særligt værdifulde områder

Naturområder eller -lokaliteter, der er særligt værdifulde bliver her beskrevet nøjere. Nogle udvalgte store og vigtige naturområder er grundigt beskrevet med oversigtskort og forslag til fremtidig handling. Mindre områder eller naturområder af middel naturværdi er beskrevet ganske kort.

4.1 Holme Å

Vigtig hovedkorridor

Holme Å udspringer i moserne vest og nord for Bække i Vejen Kommune, blot 200 m fra Vejle Å's udspring, og er som en af hovedårene i et vidt forgrenet vandsystem en meget vigtig hovedkorridor i Ribe Amt og Helle Kommune. Holme Å følger sit oprindelige forløb, dog er vandføringen på en lang strækning blevet reduceret væsentligt ved anlæggelse af Holme Kanal i 1920 (se afsnit 4.3 „Historie“).

Figur 8. Kort over Holme Å-korridoren.

Landskabsfredninger

Kendelsesfredning

I 1978 er 540 ha af Holme Ådal og dens omgivelser blevet fredet. Landskabsfredning blev indført for at sikre den endnu ikke regulerede Holme Å med omgivelser (fra Starup til Hedegård ved Galstho samt dele af Stor Klingdal og Stavnbjerg). Det fredede område strækker sig ind i Grindsted og Holsted Kommuner med hhv. 40 og 80 ha.

Dertil er der en landskabsfredning fra 1969 på i alt 171 ha af Faldhøje Hede samt en strækning af Ansager Å. Det fredede område strækker sig ind i Grindsted Kommune, hvor 167 ha af Ansager Å er fredet. Fredningens formål er at bevare hedearealer og den endnu ikke regulerede Ansager Å.

Udsigtsfredning

Ved Vester Starup Kirke er der et 14 ha stort areal, der blev fredet i 1969 for at sikre udsigten i området. Samtlige områder, der hører ind under ovennævnte fredninger, er privat ejede.

Smeltevandsflodløb

Geologi

Hele området ligger imellem Esbjerg Bakkeø og Ølgod Bakkeø og udgør en del af et større vidt forgrenet smeltevandsforløb, der via Varde Å løber ud i Ho Bugt. Der findes mindre bakkeøer i området, men det er primært det markante ådalsstrøg, der karakteriserer Holme Å-korridoren.

Holme Å

Naturindhold

Langs med Holme Å findes primært enge og moser, som består af flere forskellige naturtyper så som ekstremfattigkær, overgangsfattigkær, rørskov m.fl. Enkelte heder og overdrev findes på ådalsskrænterne.

Mange af lokaliteterne langs Holme Å er i dag påvirket af grøftning, hvilket har en negativ indvirkning på bl.a. kærenes fugtighedsforhold. Størstedelen af lokaliteterne er endvidere helt eller delvist næringspåvirkede pga. gødsning af de tilstødende landbrugsarealer. Kun få af enge/moserne drives i dag med ekstensiv græsning eller høslæt. Det har medført, at tilgroning med især pil, birk eller høje stauder i dag er en trussel mod de sjældne plantearter, som kræver lysåbne voksesteder. Nogle lokaliteter er allerede så tilgroede, at naturværdien er begrænset botanisk set.

I ådalens centrale og østlige del, findes værdifulde lokaliteter med flere sjældne og særligt karakteristiske arter. Det drejer sig f.eks. om store bestande af **maj-gøgeurt** og **benbræk** (se **figur 9**). Dertil findes der i mindre bestande sjældne arter som **dynd-star**, **plettet gøgeurt**, **loppe-star**, **mose-troldurt**, **rundbladet soldug**, **høst-star** og **liden soldug**.

Afmærket vandresti

Udover at have botanisk værdi og korridorfunktion har hele åstrækningen meget stor herlighedsværdi, idet Holme Å løber i sit naturlige slyngende leje i bunden af et fint ådalsstrøg. Dette giver stor rekreativ værdi, som kan nydes ved en gåtur ad den afmærkede vandresti, som starter ved Blåvandshuk og slutter ved Bække i Vejen Kommune. I samarbejde med Vejle Amt fortsætter vandrestien videre fra Bække til Vejle By.

Oddere

Ved Ribe Amts odder-eftersøgning i 1998-99 blev der registreret odder ved den nederste vejbro mod Varde Å. Oplysninger om odder ved Hostrup blev ved eftersøgningen ikke bekræftet. Hele åløbet med tilstødende områder opstrøms vandledningen til Karlsgårde sø synes egnede til odder. I nedenstående bliver de vigtigste naturområder i sidekorridorerne til Holme Å beskrevet.

Naturområde ved Galstho

Ved Galstho er der et stort varieret naturområde med en blanding af partier med lyngheide og hedemose. Hedemoserne og heden har en særdeles høj botanisk værdi. I mosen er **blåtop** den dominerende art, og der findes sjældne arter som **hvid næbfrø**, **brun næbfrø**, **klokke-ensian**, orkidéen **plettet gøgeurt** og **benbræk**. Moserne er ikke truet af hverken næringsberigelse eller tilgroning. Hedeområderne er derimod flere steder stærkt tilgroede, hvor **bjerg-fyr** dækker op til 80% af en lokalitet.

Store Klingdal

Ved Store Klingdal syd for Faldhøje Plantage findes mose- og hedeområder af høj naturværdi. Moseområdet har en flot beliggenhed i bunden af en gammel ådal og med hedearealer op af skrænterne. Mosen er et ekstremfattigkær og er på nogle partier særdeles våd. Her er tørvemossen sphagnum almindelig, og der findes spændende arter som **benbræk** og **rundbladet soldug**. Den vestlige del af mosen er mere kulturpåvirket med fasanopdræt og næringspåvirkning, som medfører tilgroning.

Lyngheden på den sydvendte ådalsskrænt rummer ligeledes karakteristiske arter som **engelsk visse**, **tråd-siv**, **klokkelyng** og **benbræk**. I den nordlige del af heden er der iværksat pleje i form af slåning. Heden er flot langs med mosen og i den østlige ende, men er desværre kulturpåvirket flere steder. Påvirkningen er primært i form af næringstilførsel fra den intensivt drevne mark, som ligger centralt i hedeområdet.

Faldhøje Hede

Den primære vegetationstype for det store hedeområde er lyngheden, mens mindre partier domineres af den græsagtige hede. Spredt på heden er tilgroning af **bjerg-fyr** en potentiel trussel. Der er ikke mange fugtige partier, men blandt de få der findes vokser der flere sjældne arter så som; **hvid næbfrø**, **plettet gøgeurt** og **rundbladet soldug**.

Ansager Å

Naturområdet langs med Ansager Å har indenfor Helle Kommune varierende naturkvalitet. En lokalitet med den højeste naturværdi ligger i direkte forbindelse med Faldhøje Hede og er meget varieret og virkelig flot. Hele den sydøstlige ende af lokaliteten er et stort ekstremfattigkær med interessante arter som **dynd-star**, **mose-pors** og **rundbladet soldug**. Længere ned mod åen og mod nordvest findes ekstremfattigkær og overgangsfattigkær. **Plettet gøgeurt** findes i hundredvis, **benbræk** i tusindvis og enkelte **mose-troldurt** vokser i ekstremfattigkæret. Dertil vokser der i ådalen bestande af **butfinnet mangeløv**, **mose-pors** og **storblomstret vandranunkel**.

Bolhede Bæk

Langs med Bolhede Bæk findes der naturområder af varierende naturkvalitet. Enkelte A-værdisatte lokaliteter ligger spredt langs denne sidekorridor. Blandt disse er der en varieret mose med flere forskellige naturtyper. I moseområdets ekstremfattigkær vokser der sjældne arter som **benbræk**, **rundbladet soldug** og **dynd-star**. En bestand på ca. 100 individer af orkidéen **plettet gøgeurt** vokser i mosens overgangsfattigkær. Dertil er der mod syd et langstrakt pilekrat og mod nordvest et lysesivkær, som afgræses af kvæg.

Struvemose

En stor, fin og varieret mose, som ligger mellem Vrenderup Plantage og Abild Hede. Den primære naturtype er hedemose, hvor spændende arter som **rundbladet**- og **liden soldug** vokser sammen med **blåtop**, der dominerer. En relativ stor del af mosen domineres af **bævreasp**, **vorte-birk** og pil.

Abild Hede

Den store Abild Hede domineres af naturtypen hedemose, hvor **blåtop** er den dominerende art. Heden har derfor sandsynligvis tidligere været mere fugtig end den er i dag. Imellem hedemosepartierne er **hedelyng** i dag den almindeligste dværgbusk på heden, hvorimod det for ca. 10 år siden var den mere fugtighedskrævende art **klokkelyng**, der dominerede. I dag vokser klokkelyng stadig på Abild Hede, men i reducerede bestande. Dette

indikerer ligeledes, at heden tidligere har haft fugtigere forhold. Abild Hede er delvist tilplantet og nogle steder under tilgroning med bl.a. fyr og birk.

Vigtig spredningskorridor

Samlet vurdering

Holme Å udgør en særdeles vigtig korridor for naturen i Helle Kommune. På begge sider af vandløbet er der et mere eller mindre sammenhængende bælte af naturområder. Tre brud på kontinuiteten findes følgende steder: hvor Ansager Kanal krydser Holme Å, et område nordvest for Nordenskov og ved dambruget ved Haltrup Lund.

Med Holme Å som primærakse er der yderligere flere sidekorridorer som er i forbindelse med store værdifulde naturområder (Abild Hede, Faldhøje Hede m.fl.), der skaber videre forbindelse til flere nabokommuner. Udover at have funktion som spredningskorridor, er ådalen i kraft af sin rigdom af forskellige typer af våde og tørre plantesamfund et værdifuldt levested for et stort antal plante- og dyrearter.

Værdi- og målsætning

Mange af naturområderne langs Holme Å har den højeste værdi- og målsætning. De ligger primært langs med vandløbets fredede halvdel i den østlige halvdel af kommunen samt langs vandløbstrækningen mellem Ansager Kanal og kommunegrænsen. Sidekorridorerne til Holme Å har en eller flere store naturlokaliteter med en naturrigdom, der gør, at de lever op til den højeste målsætning i naturkvalitetsplanen. Derudover findes en række A- og B-målsatte lokaliteter, der ikke opfylder målsætningen, men disse lokaliteter har stor betydning da de skaber forbindelse mellem sidekorridorerne og Holme Å.

Indenfor hele Holme Å-hovedindsatsområdet er mange lokaliteter truet af næringspåvirkningen fra omkringliggende dyrkede arealer. Dertil er flere af naturområderne blevet udgrøftet, hvilket har drænet lokaliteterne i mere eller mindre grad. Endvidere er der mange steder en kraftig opvækst af bl.a. pilekrat, som truer de lysåbne plantesamfund. Hvis A-lokaliteternes høje værdi skal fastholdes og målsætningen opfyldes for de øvrige lokaliteter, vil iværksættelse af pleje være en forudsætning.

Figur 9. Moseområde langs med Holme Å ved Baldersbæk Plantage, hvor der vokser en meget stor bestand af benbræk.

Behov for pleje og ekstensivering

- Ekstensivering af de mere intensivt drevne engarealer og de landbrugsarealer, som ligger i direkte forbindelse med naturkorridoren langs med Holme Å.
- Opfyldning af grøfter og eventuelt vandstandshævning, hvor der er behov for dette.
- Rydning af krat/trævækst for at genskabe moserne og engenes lysåbne karakter.
- Ovenstående plejeforslag skal være afbalanceret med muligheden for græsning/høslæt for at opnå det bedste resultat.

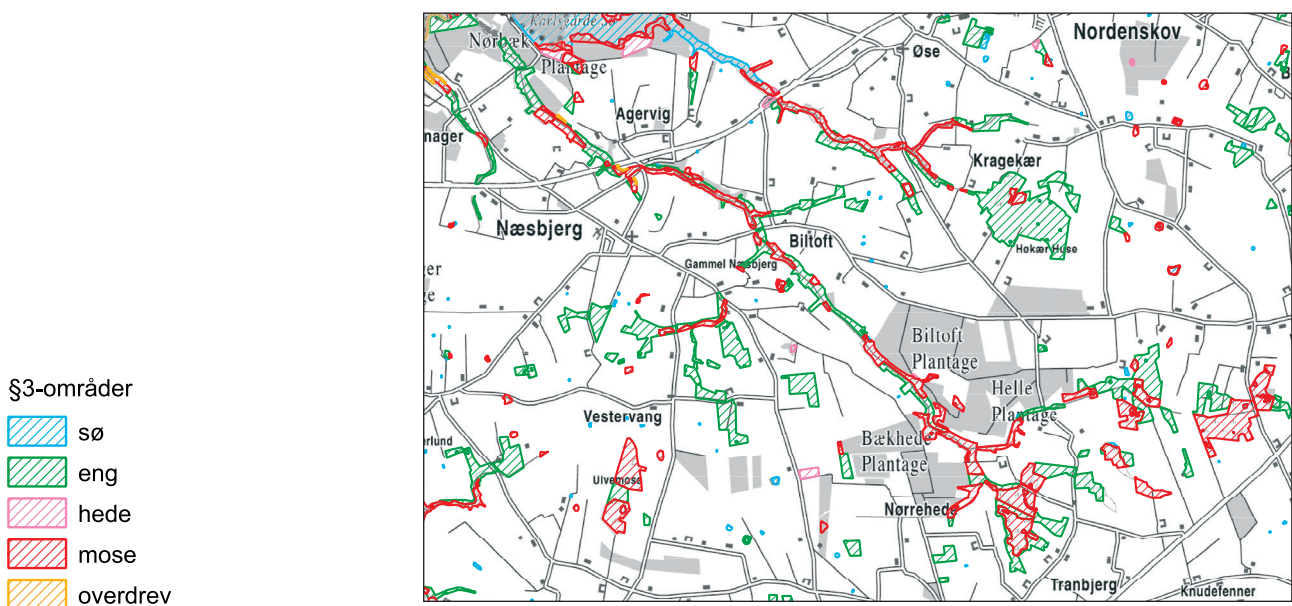
Behov for overvågning

- Der er flere lokaliteter, hvor der vokser orkidéer enten af arten **pletet gøgeurt** eller **maj-gøgeurt**. Der findes flere store og sunde bestande med hundrede af individer, der bør overvåges for at sørge for, at de gunstige forhold opretholdes.
- **Benbræk** findes ligeledes enkelte steder med store, sunde bestande med tusindvis af individer. En overvågning vil kunne medvirke til at sikre disse bestandes fortsatte eksistens.
- Med overvågning af den botaniske værdifulde lokalitet langs med Ansager Å vil man kunne sørge for, at den høje naturværdi fastholdes.

4.2 Skonager Lilleå og Tranbjerg

Sidekorridor til Varde Å.

Skonager Lilleå udspringer ved Vrenderup Mose og løber ad et delvist udrettet løb ud i Varde Å. Den er dermed en sidekorridor til Varde Å-korridoren, som er en af de vigtigste hovedakser/-korridorer i Ribe Amt. Langs med ådalen er der en varieret mosaik af enge og moser. Et enkelt hedeparti og et par små overdrev findes på ådalsskrænterne. Yderligere er der forbindelse til nogle værdifulde moseområder ved Tranbjerg. Helle-Biltoft Plantage og Bækhede Plantage ligger i forbindelse med ådalen og er med til at forstærke naturkorridoren langs ådalen. Begge plantager består primært af nåleskov med bevoksninger af bøg og eg.

Figur 10. Kort over Skonager Lilleå og Tranbjerg.

Geologi

Tranbjerg ligger på Esbjerg Bakkeø. Skonager Lilleå udspringer ligeledes på Esbjerg Bakkeø og løber ud i den store smeltevandsdal, som Varde Å løber i.

Naturindhold

Naturområde ved Tranbjerg

Lokaliteterne ved Tranbjerg består af en varieret mosaik af vegetationstyperne ekstremfattigkær, overgangsfattigkær, pilekrat, kultureng og lyse-sivkær. Generelt er området påvirket af tilgroning, hvilket kræver, at der ryddes for trævækst. Tilgroningen er et resultat af, at den nuværende driftsform i området ikke inkluderer græsning eller høslæt. Området er på nuværende tidspunkt meget artsrigt og der vokser i ekstremfattigkærene arter som **smalbladet kæruld**, **tormentil**, **kragefod**, **eng-viol** og store sphagnum-puder med **tranebær**. I partierne med overgangsfattigkær er det andre arter som **almindelig fredløs**, **sump-kællingetand** og **kærtidsel** der er registreret. Dertil er der indslag af sjældne arter som **benbræk**, **mose-troldurt** og **mose-pors**.

Skonager Lilleå

Ådalens enge og moser indeholder mange forskellige plantesamfund; hedemose, rørsump, pilekrat samt flere kærtyper. Flere af områderne er randpåvirket af de tilstødende intensivt dyrkede marker, hvilket påvirker floraen i området. Cirka halvdelen af lokaliteterne i ådalen bliver i dag benyttet til græsning. På de resterende lokaliteter får pil, høje stauder mm. lov til at dominere og gradvist udkonkurrere den oprindelige flora. De mest værdifulde lokaliteter ligger i forbindelse med skov, hvilket har beskyttet mod næringspåvirkningen fra landbrugsarealerne. Nedstrøms ved Nørbæk Plantage findes arter som **dynd-star**, **benbræk** og **høst-star**. Andre arter som **fin bunke**, **klokke-ensian** og **rundbladet soldug** findes langs med vandløbsstrækningen mellem Helle-Biltoft Plantage og Bækhede Plantage.

Oddere

Odderen findes i Varde Å og vil under forbedrede forhold kunne etablere sig i Skonager Lilleå. I dag er Skonager Lilleå dog forholdsvis okkerbelastet og har stejle brinker hvilket medfører, at åløbet ikke er særligt velegnet som levested for odderen.

Figur 11. Moseområde ved Skonager Lilleå, Næsbjerg.

Samlet vurdering

Skonager Lilleå og Tranbjerg har en rigdom af forskellige typer af primært våde plantesamfund. Som sidekorridor til Varde Å spiller Skonager Lilleå en vigtig rolle som spredningsvej fra centrale naturområder i Helle Kommune og videre langs med Varde Å ud til naturområder i andre kommuner.

Værdi- og målsætning

Ved Tranbjerg og på enkelte lokaliteter langs med Skonager Lilleå er der i dag en naturrigdom, der lever op til den højeste målsætning. Størstedelen af de mindre lokaliteter er enten A- eller B-målsatte uden at kunne opfylde målsætningen. Mange af lokaliteterne er truet af tilgroning især af pil, og nogle er truet af næringstilførsel fra omkringliggende dyrkede arealer. Hvis A-lokaliteternes høje værdi skal fastholdes og målsætningen opfyldes for de øvrige lokaliteter, vil det derfor være en forudsætning, at der bliver iværksat pleje og aftaler med lodsejere om ekstensivering af de tilstødende landbrugsarealer.

Behov for pleje og ekstensivering

- Ekstensivering af driften på agerjord langs ådalen med henblik på at mindske næringspåvirkningen og skabe forbindelse ud til Vrenderup Mose.
- Rydning af pilekrat.
- Ekstensiv græsning eller høslæt på eng- og mosearealer truet af tilgroning.

Vigtig hovedakse i amtets Natura 2000-net

4.3 Varde Å, Karlsgårde Sø og Nørbæk

Varde Å spiller en særdeles vigtig rolle i Natura 2000-nettet som en af hovedakserne i det overordnede netværk af naturkorridorer. Med et vidt-forgrenet vandløbssystem skaber Varde Å forbindelse mellem fjerntliggende naturarealer på tværs af amtet.

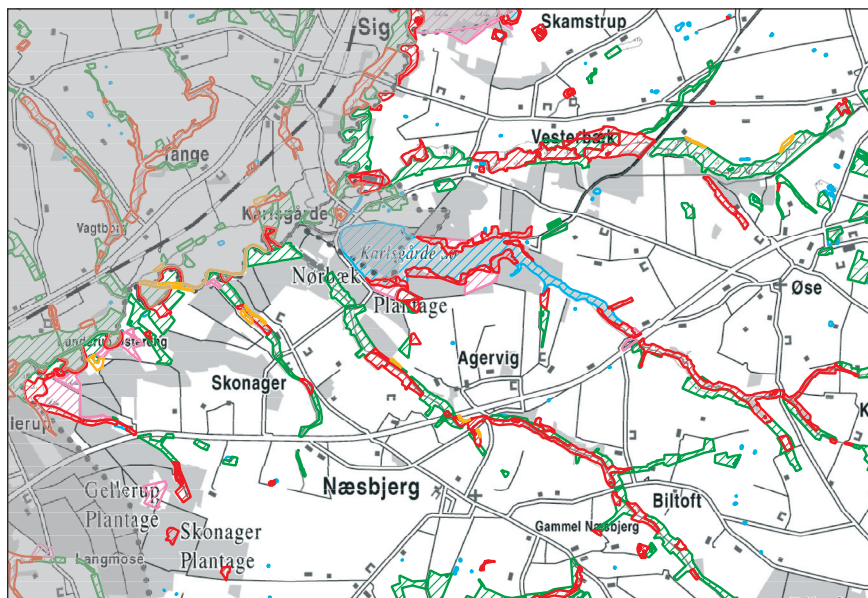
Ribe Amts største sø

Karlsgårde Sø er med et areal på 85 ha den største sø i Ribe Amt. Kommunegrænsen mellem Varde Kommune og Helle Kommune går igennem søen med størstedelen af søen beliggende i Helle Kommune. Vandkraftværket ved søen, selve søen samt de tilhørende kanaler ejes af Sydvest Energi. I forbindelse med anlæggelse af kraftværket blev Karlsgårde Sø dannet ved opdæmning af Nørbæk. Med en årlig produktion svarende til 1000 parcelhuses elforbrug er vandkraftværket i dag Danmarks næststørste.

Ved bredden af Karlsgårde Sø findes mose- og hedeområder, som består af en mosaik af forskellige plantesamfund. Derudover er der skov stort set hele vejen rundt om søen. Langs Varde Å og Nørbæk findes overvejende enge og moser. Enkelte heder og overdrev findes på ådalsskrænterne.

§3-områder

- sø
- eng
- hede
- mose
- overdrev

Figur 12. Kort over Varde Å, Karlsgårde Sø og Nørhæk.

EF-habitatområde

Internationalt beskyttelsesområde

Varde Å er sammen med Karlsgårde Sø udpeget som EF-habitatområde for flodlampret, havlampret og snæbel. Dertil er området interesseområde for den nationalt rødlistede odder.

Historisk fredning

Kendelsesfredning

Ved Skonager er et område på 12 ha, hvor der stadig findes spor af opdyrkede agre fra oldtiden. I 1957 blev området fredet pga. den historiske interesse i at bevare oldtidsagrene bedst muligt. Der er offentlig adgang til området, som ejes af Det Danske Hedeselskab.

Geologi

Området ligger i den store smeltevandssdal mellem Ølgod Bakkeø mod nord-nordvest og Esbjerg Bakkeø mod syd.

Historie

Vandkraftværket ved Karlsgårde Sø blev opført i 1920 for at skaffe elektricitet til Esbjerg, og det betragtes som et vigtigt led i elektrificeringen af Vestjylland. Samtidigt blev Holme Kanal anlagt til at lede størstedelen af vandet fra Holme Å til søen. Kanalen starter ca. 6 km øst for Karlsgårde Sø ved Hostrup Stemmeværk og løber parallelt med Holme Å. Da brændeforsyningerne reduceredes væsentligt under 2. verdenskrig, blev værket udvidet med anlæg af Ansager Kanal i 1945. Ansager Kanal starter ca. 1 km vest for Ansager og løber på ca. 12 km lang strækning mod sydvest og leder vand fra Varde Å til søen. Vandkraftværkets el-produktion blev firedoblet ved anlægget af Ansager Kanal. Idet kanalerne modtager væsentlige vandmængder fra de to vandløb, har de haft stor indvirkning på floraen og faunaen i og omkring vandløbene og ådalene i området. Dertil blev Gl. Varde Å udrettet i 1954 på en ca. 7 km lang strækning øst for Nørholm Gods, hvor 35 åslynger blev afsnøret og vandstanden blev sænket med ca. 1 m. Reguleringen gav mulighed for en intensivering af landbruget på de drænede arealer, hvilket udgjorde endnu en negativ påvirkning på naturen i området. De gamle åslynger kan i dag stadig erkendes i landskabet.

I slutningen af 1960'erne blev der konstateret en væsentlig kviksølvsforurening i Grindsted Å, Varde Å og Karlsgårde Sø. Forureningskilden var Grindstedværket/Danisco, der tidligere udledte urensset spildevand til Grindsted Å. Udledningen har medført, at der i dag er indlejret ca. 4 ton kviksølv i søens bundsediment.

Kraftværksbygningen er i 2001 blevet fredet, og i bygningen er der lavet en udstilling over kraftværkets historie og den omkringliggende natur.

Omkring Karlsgårde Sø

Naturindhold

Skoven er den dominerende naturtype i området omkring Karlsgårde Sø og består primært af løvskov med indslag af nåleskov. **Plettet gøgeurt** er registreret udenfor § 3-område langs en skovvej syd for søen.

Ned mod søens bred er der nogle delvist tilgroede hede- og moselokaliteter. Den lange, smalle mose langs søens sydlige bred er særdeles tilgroet, således at kun den yderste bræmme ud mod søen er lysåben. Her vokser der primært **tagrør** og **almindelig fredløs**. Tilgroning skyldes især opvækst af **vorte-birk**, **rød-el** og pil. Store puder af mossen polypodium på over 100 m² findes i moseområdet.

Hedeområderne er under kraftig tilgroning af primært **bjerg-fyr**. På en af hederne findes der et lille, fint revlinghedeområde med store bestande af **kløkkelyng** og talrige individer af **nordsø-kogleaks**. Desuden er der registreret: **ris-dueurt**, **mose-pors**, **tråd-siv**, **engelsk visse** og **guldblomme** omkring søen, og af vandplanter findes der **hjerterbladet vandaks**, **smalbladet vandstjerne** og den gullistede **glinsende vandaks**.

Varde Å

Ud af Varde Å's samlede længde ligger/løber kun en mindre strækning i Helle Kommune. Disse lokaliteter varierer i naturværdi, hvoraf der er enkelte som er A-værdisat. Blandt de værdifulde naturområder er der ved Nørholm Hede nogle moser, som er meget varierede med flere vegetationstyper. Ekstremfattigkæret dominerer, og der er partier med hængesæk, rørskov, overgangsfattigkær og fersk eng. **Kærmysse** er blandt de sjældne arter, der findes i moserne, og af padder er **butsnudet frø** almindelig.

Ved Skonager findes der en spændende lynghedelokalitet med partier af revlinghede. Her vokser interessante tørbundsarter som **guldblomme** og **engelsk visse**. I hedens fugtige områder findes bl.a. **benbræk**.

Nørbæk

Langs med Nørbæk er der flere lokaliteter, der er særdeles tilgroet i krat. Det er især smalle moseområder, som findes på begge sider af bækken. De fleste af lokaliteterne har en lav til middel naturværdi. Ved den nederste del af Nørbæk er der et par værdifulde mose- og hedelokaliteter, hvor især en af moserne er botanisk interessant med arter som **hoved-frytle**, **mose-pors**, **benbræk** og den rødlistede **flydende kogleaks**. På hedelokaliteten vokser der sjældne arter som f.eks. **rosmarinlyng** sammen med mere almindelige hedearter.

Øst for Nørbæk ligger Høkær, som er et stort engområde med mange fener med varierende karakter, hvoraf flere vurderes til at have en god naturværdi. Centralt i Høkær findes artsrige ekstremfattigkær, hvor **spidssnudet frø** er almindelig.

Spidssnudet frø

Der er fundet store bestande af den gullistede paddeart **spidssnudet frø**, der omkring begyndelsen af april lægger sine klare ægklumper i områdets sjapvandsarealer. Denne brunlige frø klarer bedst konkurrencen med de andre paddearter i det næringsfattige og sure hedemosemiljø. Dette er også baggrunden for, at den **spidssnudedede frø** endnu findes i store antal ret mange steder i Ribe Amt, der stadig rummer mange bevarede rester af de tidligere vidt udstrakte hedemoser. Flere andre steder i landet er denne art mere hårdt trængt, og på europæisk plan betragtes den **spidssnudedede frø** som så stærkt truet, at den er opført i EF-habitatdirektivet som „strengt beskyttelseskrævende“ art.

Oddere

Under amtets odder-eftersøgning i 1998-99 blev der registreret oddere omkring sammenløbet ved Holme Å, Varde Å og Karlsgårde Sø, men ikke i selve søen og i Nørbæk. Området omfattende søen med den omkransende skov og de sumpede områder ned langs Nørbæk synes egnede som levested for oddere. Der er behov for en forbedring af passagemuligheder ved Præstebro under landevej 475 ved Nørbæk. Med de nuværende forhold er vandringer delvist hindrede.

Figur 13. Den sjældne kærmysse, som findes enkelte steder i Varde Ådal.

Samlet vurdering

Varde Å er en af hovedakserne i amtets Natura 2000-netværk, og har derfor en vigtig funktion som bindeled mellem naturområder centralt i Helle Kommune som f.eks. fra engområderne ved Høkær og til naturområder i andre kommuner. Der findes en stor rigdom af forskellige typer af især våde plantesamfund ved Varde Å, Karlsgårde Sø og Nørbæk. Denne variation skaber levested for et stort antal plante- og dyrearter.

Værdi- og målsætning

Spredt i området langs Varde Å, Nørbæk og omkring Karlsgårde Sø er der naturområder, der i dag lever op til den højeste målsætning. Disse værdifulde områder er forbundet af A- og B-målsatte naturområder, som ikke lever op til målsætningen. Sidstnævnte naturområder udgør den største andel af lokaliteterne. Hovedårsagen til at målsætningen ikke er opfyldt er, at naturområderne påvirkes negativt af næringspåvirkningen, som stammer fra driften på de tilstødende landbrugsarealer. Derudover er der sket ændringer i driften af arealerne dvs. færre arealer der bruges til afgræsning og høslæt. Med næringsberigelsen og driftsophøret vokser flere af de fugtige naturområder til i krat. Det er nødvendigt med en plejeindsats for at opnå, at alle naturområder i fremtiden lever op til deres målsætning.

Behov for pleje og ekstensivering

De lysåbne naturtyper er mange steder i området truet i mere eller mindre grad af tilgroning. For dele eller hele lokaliteter er der derfor stærk behov for:

- Indførelse af en plejeindsats i form af aftaler om rydning af trævæksten/krattet efterfulgt af græsnings- eller høslætdrift.
- En reduktion af næringsbelastningen fra de nærliggende landbrugsarealer.
- I dag er der et mindre „hul“ i Nørbæk-korridoren mellem Nørbæk og Høkær, hvor der bliver drevet intensivt landbrug på tidligere engarealer. Det vil gavne med en ekstensivering af de pågældende landbrugsarealer således, at de i den nærmeste fremtid kan indgå i et sammenhængende naturbælte.
- Ekstensivering af driften af kulturengene i korridoren.

Behov for overvågning

- Der er behov for at øge kendskabet til **guldblommes** udbredelse samt følge bestandenes udvikling (se temaboksen om guldblomme side 11).
- Der er behov for overvågning af **oddere** i området således, at der kan skabes faunapassager hvor der er behov.

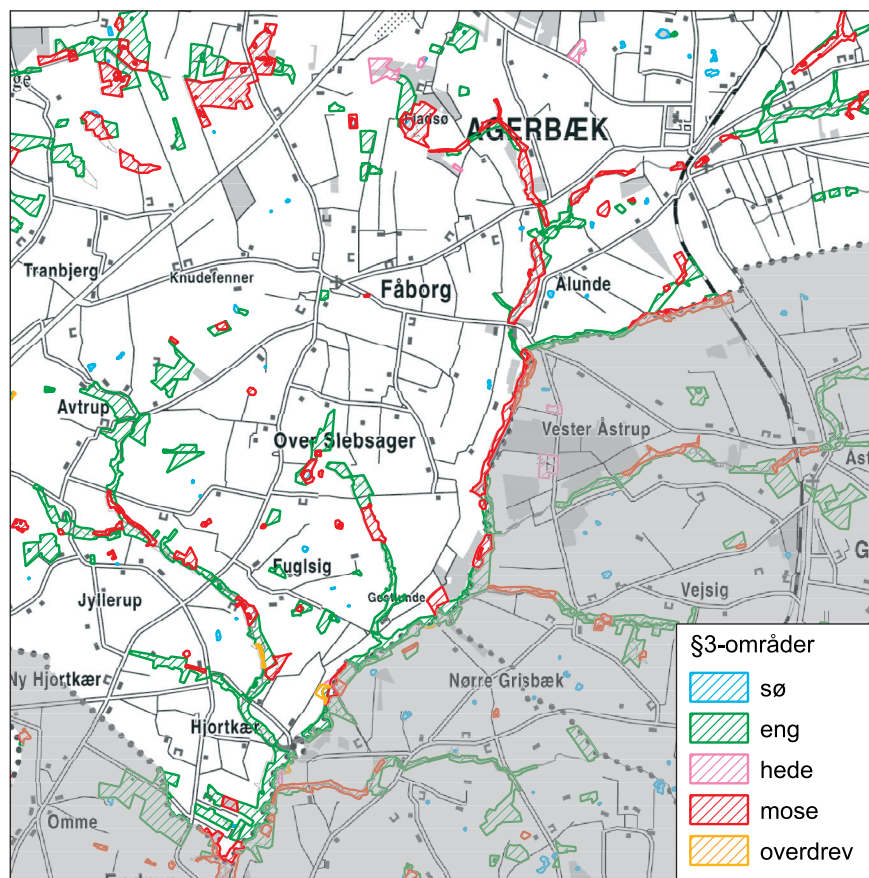
4.4 Sneum Å, Slebsager Bæk, Agerbæk og Rodebæk

Vidt forgrenet vandsystem

Sneum Å er hovedåren i et vidt forgrenet vandsystem, der forbinder centrale dele af amtet med Vadehavet. Rodebæk løber sammen med Agerbæk, som går over i Sneum Å.

Indenfor Helle Kommune følger det meste af Sneum Å sit naturlige forløb med undtagelse af en strækning, der ligger i forbindelse med et større dambrug sydvest for Vester Åstrup.

Langs med Sneum Å er der et fint sammenhængende naturbælte, hvorimod der findes „huller“ i naturkorridoren langs med Rodebæk, hvor der mangler forbindelse til Fladsø mose.

Figur 14. Kort over hovedindsatsområdet ved Sneum Å.

EF-habitatområde for snæbel

International beskyttelsesområde

Sneum Å er med omgivende kær og enge udpeget som EF-habitatområde. En af grundene er, at Sneum Å har stor betydning for bevarelsen af fiskearten **snæbel**, hvis udbredelsesområde er meget begrænset.

Smeltevandsdal

Geologi

Området ligger i en smeltevandsdal mellem Esbjerg Bakkeø og Holsted Bakkeø.

Naturindhold

Langs med Sneum Å, Agerbæk og Rodebæk findes der især ferske enge og moser. Flere af disse er delvist uforstyrrede og rummer ualmindelige og sjældne arter. Dertil findes også de ensartede og kulturpåvirkede lyse-sivkær, pilekrat og kulturenge. Kun få overdrevs- og hedearealer ses langs med ådalsskrænterne.

Sneum Å

Der findes flere lokaliteter med særdeles værdifuld natur langs med Sneum Å. Således findes på flere lokaliteter større eller mindre bestande af den gullistede **engblomme** og orkidéen **maj-gøgeurt**. Dertil findes der store pudeformede bestande af tørvemossen sphagnum, hvorpå sårbare arter som **benbræk**, **tranebær** og **rundbladet soldug** vokser. Forskellige kærtyper danner en mosaik langs ådalen, hvor der vokser karakteristiske kærarter som **trævlekrone**, **bukkeblad**, **almindelig fredløs**, **sump-for-glemmigej**, **eng-kabbeleje** og **eng-nellikerod**. Ligeledes er der langs Sneum Å flere næringspåvirkede kulturenge med lav botanisk værdi.

Figur 15. Bestand af Maj-gøgeurt ved Sneum Å.

Slebsager Bæk

Flere steder langs Slebsager Bæk findes mindre bestande af den gullistede **engblomme**, der typisk findes i overgangsrigkær. En anden rigkærart, **maj-gøgeurt**, er fundet i større bestande sammen med typiske engarter som **eng-nellikerod**, **engkarse**, **eng-kabbeleje** og **vandkarse**. Fattigkærarter som **smalbladet kæruld**, **bukkeblad**, **næb-star**, **almindelig star** og **sphagnum** findes dog også mange steder langs bækken.

Mange af engene og moserne langs bækken er truet af tilgroning med pilekrat eller af næringsstofsberigelse, hvorved de sjældne planter forsvinder.

Agerbæk

Det er kun ådalsstrækningen mellem Sneum Å og Rodebæks tilløb, som hører under hovedindsatsområdet. Her findes en værdifuld moselokalitet, som er smal og ligger omkring den snoede del af Agerbæk.

Størstedelen er gammel pilesump/krat, men i lysninger og lysåbne partier er der ekstrem- og overgangsfattigkær. I mosen vokser der **næb-star**, **tranebær**, **rundbladet soldug**, **tormentil**, **smalbladet kæruld** og **sumpforglemmej**.

Rodebæk / Fladsø

Ved feltbesigtigelserne af lokaliteterne langs med Rodebæk blev der fundet arter som **mose-pors** og **klokkelyng**. Botanikken i området var i øvrigt præget af de mere almindelige arter for de pågældende vegetations typer samt flere indslag af næringskrævende kulturarter.

I forlængelse af Rodebæk findes der en meget spændende hedemose rundt om Fladsø. Der er ikke direkte forbindelse mellem Rodebæk og Fladsø mose. Mosen domineres af **blåtop** og har partier med **hedelyng** og fugtige lavninger med **sphagnum**. Især i de gamle tørveskær vokser der **smalbladet kæruld**, **rundbladet soldug** og **mose-pors**. Centralt i moseområdet findes en stor bestand af den sjældne og sårbare **hvid næbfrø**.

Samlet vurdering

Der findes en mosaik af naturtyper langs med Sneum Å og dens tilløb, og som en væsentlig korridor giver den spredningsmuligheder for mange plante- og dyrearter ind til naturområder i Bramming Kommune og ud til Vadehavet.

Sneum Å er et internationalt højt prioriteret beskyttelsesområde og er højt målsat i Naturkvalitetsplanen. Spredt langs vandløbet er der nogle lokaliteter, der opfylder A-målsætningen, men mange har i dag en naturværdi, der ikke kan leve op til målsætningen. Man bør her bestræbe sig på at opnå, at naturværdien forbedres så målsætningen kan opfyldes.

Fladsøse opfylder den højeste målsætning. De resterende naturarealer omkring Fladsøse og langs Rodebæk er enten A- eller B-målsatte uden at kunne opfylde målsætningen. Agerbæk og Slebsager Bæk har ligeledes enkelte A-lokaliteter.

Behov for pleje og ekstensivering

Der er behov for at få nedsat næringspåvirkningen fra landbrugsarealerne, der ligger i forbindelse til naturområderne. Dertil er der behov for at skabe en forbedret korridor som inkluderer Fladsøse. Som plejeindsats anbefales derfor:

- at driften ekstensiveres på de intensivt drevne kulturenge samt på de arealer, der ligger i korridorens „huller“.
- at der indføres ekstensiv afgræsning eller høslæt på flere af eng- og moselokaliteterne.

Behov for overvågning

- Der findes flere bestande af **engblomme** og **maj-gøgeurt** i området. En overvågning vil give en værdifuld viden om arternes udbredelse, der kan danne baggrund for at iværksætte den rigtige naturpleje.

4.5 Grimstrup Krat, Størsbøl Bæk og Ravnsø Mose

Hovedindsatsområdet Grimstrup Krat, Størsbøl Bæk og Ravnsø Mose ligger på grænsen mellem Helle, Bramming og Esbjerg kommuner. Hele hovedindsatsområdet er beskrevet i denne rapport. Området ligger i tæt sammenhæng med hovedindsatsområdet „Sneum Å“. Området består af et mindre vandløb Størsbøl Bæk, der er en sidekorridor til Sneum Å og som danner forbindelse til Ravnsø Mose. En mere fragmenteret naturkorridor langs Gummesbæk skaber forbindelse nordpå til Grimstrup Krat.

Naturindhold

Grimstrup Krat er amtets største egekrat. Det ligger på toppen af Esbjerg Bakkeø med den 47 meter høje Møllehøj som højeste punkt. Selvom ca. halvdelen af krattet er tilplantet med nåletræer, findes der specielt i den sydlige del større områder med **stilk-eg** blandet med arter som **bævre-asp**, **almindelig røn**, **tørst** og **hassel**. Skovbunden er domineret af **maj-blomts**, **liljekonval**, **skovstjerne**, **bølget bunke**, **hvid anemone** og **almindelig kohvede**. Som skovlokalitet er Grimstrup Krat værdifuld, da egekrat er den oprindelige skovtype i Sydvestjylland, og der i dag kun er få mindre rester tilbage. Skovområderne indgår ikke i naturkvalitetsplanlægningen er derfor ikke værdi- og målsat.

Grimstrup Krat

Størsbøl Bæk

Langs Størsbøl Bæk findes der især på sydsiden en fin mosaik af våde artsrige vegetationstyper. Bl.a. fattigkær med f.eks. **klokkelyng**, **mosepors**, **kragefod**, **benbræk** og **bukkeblad** samt områder med krat og rørsump. Nordsiden af bækken har karakter af eng og afgræsses af kvæg.

Ravnsø Mose

Ravnsø mose er en gammel hedemose, der er under afvanding. Mosen er meget tilgroet og består primært af et mere eller mindre tæt birkekrat af **dun-birk** og **vorte-birk** med partier af pilekrat og mindre åbne områder med hedemose. I mosen findes flere mindre vandhuller, der er opstået ved tørvegravning. De åbne moseflader domineres af blåtop, men der er også mindre partier med en mere varieret flora. Flere steder, hvor mosefladen ikke er tilgroet, vokser der **rundbladet soldug**, og i mosens sydlige – centrale dele vokser der enkelte **benbræk** samt en del **rosmarinlyng**. Herudover findes bl.a. **tue-kæruld**, **mose-pors**, **kløkkelyng** og **hedelyng**. Ravnsø Mose har tidligere haft en større udbredelse, og i nærheden af selve moseområdet findes små rester af hedemose med en tilsvarende vegetation. I moseområdet findes flere mindre vandhuller, der er gode levesteder for områdets paddebestand.

Overgangs fattigkær

Omkring de centrale moseområder findes en række engarealer med forskellig drift og varierende naturindhold. En del arealer er meget kulturprægede, mens nogle områder er relativt artsrige overgangsfattigkær med arter som **trævlekrone**, **kær-tidsel**, **eng-viol** og **næb-star**.

Kulturenge

Langs Gummesbæk ligger en række mindre kulturenge, domineret af kulturarter. I de mindre moselokaliteter findes rester af hedemose og ekstremfattigkær. I en enkelt mindre moselokalitet findes et lille ekstremfattigkær med spændende arter som **kløkke-ensian**, **mose-pors**, **kløkkelyng** og **benbræk**.

Figur 16. Rosmarinlyng findes stadig i hist og her i Ravnsø Mose.

Samlet vurdering

Afvandingen af Ravnsø mose er begyndt for mange år siden, og vådbundsarealet i området er nu kraftigt reduceret. Størstedelen af de oprindelige mosearealer er nu opdyrket eller næsten tørlagte. Der er nu ca. 50 ha., der ikke udnyttes landbrugsmæssigt. Størstedelen af mosen (især den nordlige del) er tæt uigennemtrængeligt krat af pil, birk og bævreasp. I den sydlige del er vegetationen mere åben, men også her har dræningen forringet lokalitetens naturværdier voldsomt. Resterne af mere artsrige fattigkær tyder dog på, at der stadig er potentiale for en forbedret naturværdi.

Mosearealerne langs Størsbøl bæk danner en vigtig forbindelseslinie mellem Sneum Å og Ravnsø Mose og har derfor fået en høj målsætning. Mosen indeholder delområder med fin kærvegetation og opfylder derfor den høje målsætning.

Den nordlige del af Ravnsø Mose har fået den højeste værdisætning da der stadig findes rester af værdifuld fattigkærsvegetation. Det er dog nødvendigt med en plejeindsats, hvis værdien skal fastholdes. Den sydlige del har fået en middel eller lav værdisætning. På grund af områdets potentiale til en forbedret naturværdi er målsætningen her højere end værdisætningen.

Korridorforbindelsen langs Gummesbæk mellem Ravnsø Mose og Grimstrup Krat er spinkel og består mest af kulturenge med begrænset naturværdi. En enkelt moselokalitet med varieret vegetation har fået den højeste værdi- og målsætning.

Behov for pleje og ekstensivering

For at forbedre og bevare mosens naturværdier, er det nødvendigt med en omfattende plejeindsats, så karakteristiske og sjældne fugtigbundsarter får bedre muligheder for et at etablere sig og sprede sig i mosen. Som plejeindsats anbefales derfor:

- Plejeindsats med rydning af træopvækst og efterfølgende afgræsning af Ravnsø Mose.
- Ekstensivering af driften af de intensivt dyrkede kulturenge og omdriftsarealer, der ligger i umiddelbart tilknytning til mere værdifulde moselokaliteter.
- Ekstensivering af driften på nogle strækninger langs Størsbøl Bæk og Gummes Bæk for at forbedre korridorstrukturen i hovedindsatsområdet, og skabe en sammenhængende korridor til Sneum Å.

Behov for overvågning

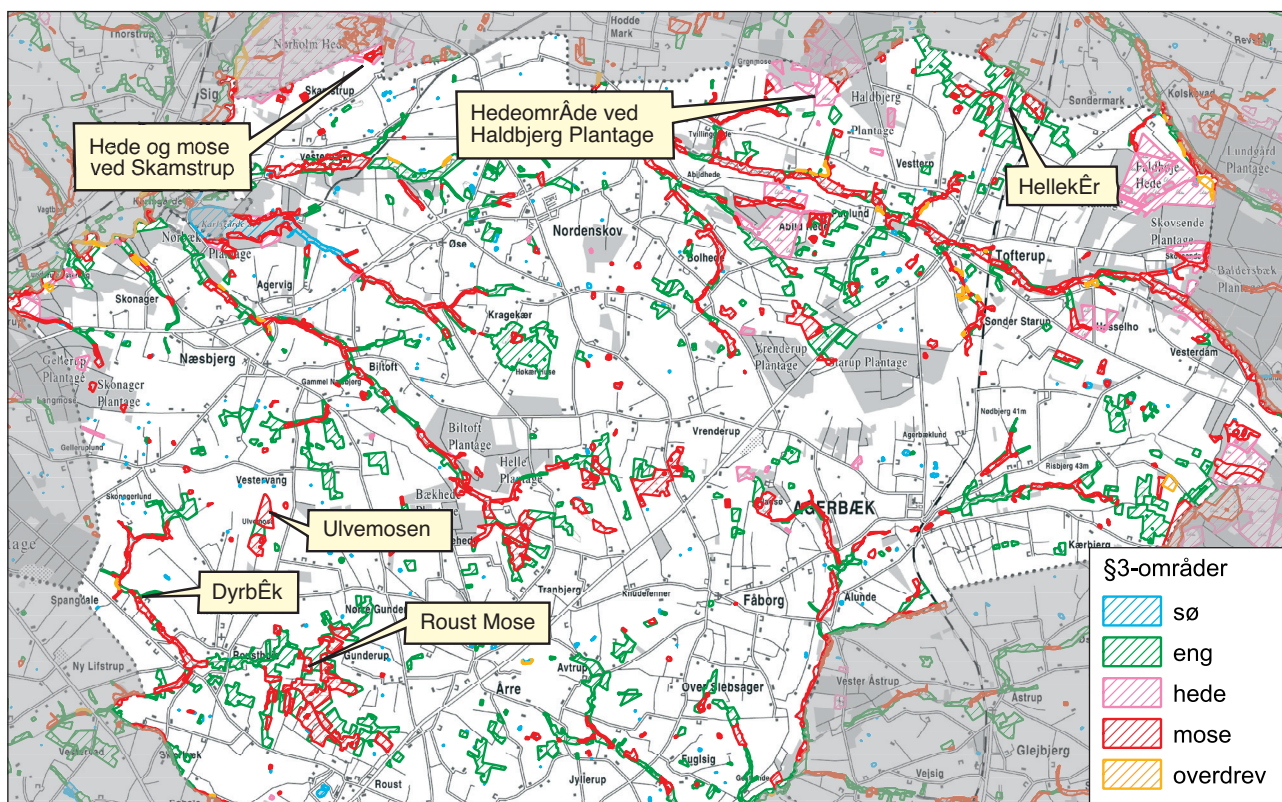
- I forbindelse med et evt. plejeprojekt i Ravnsø Mose vil det være vigtigt at følge udviklingen i plantevæksten.

4.6 Værdifulde naturområder beliggende udenfor hovedindsatsområderne

Naturlokaliteterne, der er nævnt i dette afsnit, er værdifulde af forskellige årsager. Tre af naturområderne har forbindelse til vigtige spredningskorridorer i de tilstødende kommuner. Det drejer sig om området ved Dyrbæk & Roust Mose, samt naturområderne omkring Hellekær. Ulvemosen er kommunens eneste varierede og værdifulde lokalitet, der er isoleret af landbrugsarealer. Hederne ved Haldbjerg Plantage samt naturområderne ved Skamstrup indgår i et større sammenhængende naturområde, der ligger i hhv. Ølgod og Varde Kommuner. De beskrevne naturområder er alle karakteriseret ved, at dele af området har en meget høj naturværdi med en artsrig og varieret vegetation.

I alle de nævnte naturområder indgår der lokaliteter, som har den højeste værdi- og målsætning. Ulvemosen, der ikke indgår i sammenhæng med en række andre naturområder, vil på grund af mosens biologisk isolerede beliggenhed være mere truet end andre tilsvarende lokaliteter med en biologisk central beliggenhed, og den bør derfor overvåges.

De øvrige værdifulde naturområder ligger som nævnt i forbindelse med større naturarealer eller sidekorridorer til vigtige spredningskorridorer. De er i tilknytning til mere kulturprægede og mere artsfattige lokaliteter, der dog er A- eller B-målsatte. For at fastholde lokaliteternes høje værdi eller forbedre naturværdien i de naturområder med en B- eller C-værdisætning, er det vigtigt at ekstensivere driften af arealerne og evt. skabe nye forbindelseslinier til nærtliggende naturområder.

Figur 17. Oversigtskort med de beskrevne værdifulde naturområder.

Dyrbæk & Roust Mose

Området omfatter en række lokaliteter, som strækker sig langs med Dyrbæk og Roust Mose. Lokaliteterne dækker et stort område, og der er en god sammenhæng imellem dem, dog har størstedelen den laveste værdisætning. Kun to områder har den højeste værdisætning, og under halvdelen har en middel værdisætning. Naturområderne ved Dyrbæk og Roust Mose skaber en fin forbindelse til Alslev Ådal, som netop er et af hovedindsatsområderne i Esbjerg Kommune. Det er den overvejende lave naturværdi, der er årsagen til, at området ikke er udpeget som hovedindsatsområde i Helle Kommune.

Ved Roust Mose ligger de to A-værdisatte moser, som begge er meget varierede og artsrige. Der er bl.a. partier med hedemose, hvor der vokser **benbræk**, **mose-pors**, **rosmarinlyng**, **klokkelyng** og **rundbladet soldug**. Moserne er påvirket af tilgroning, der er en trussel mod naturværdien. Iværksættelse af pleje i form af rydning kan forbedre lokaliteten.

Langs med Dyrbæk er der flere lange og smalle moselokaliteter, der flere steder er groet til i pilekrat og ellekrat. De lysåbne partier er domineret af lysesivkær eller overgangsfattigkær. Mosernes smalle facon gør dem mere

modtagelige for ydre påvirkninger og dermed mere skrøbelige end hvis de havde været bredere. Størstedelen af de C-værdisatte lokaliteter er kulturenge, der er næringspåvirkede ved enten direkte gødskning eller ved, at de indirekte modtager næring fra de omkringliggende landbrugsarealer.

Hvis naturen i Dyrbæk og Roust Mose skal forbedres vil det kræve en meget stor indsats bl.a. skal næringspåvirkningen nedsættes ved at gødskningen reduceres/ophører. Naturværdien i området vil ligeledes have gavn af, at der indføres vandstandshævning og ekstensiv afgræsning/høslæt.

I området er der fundet en påkørt **odder**, hvilket indikerer, at odderen muligvis findes i moseområdet. I forbindelse med en eventuel plejeindsats bør odderens krav til levested tages med i plejeplanerne.

Figur 18. Vandløb ved Roust Mose.

Hellekær

Hellekær skaber forbindelse til Grindsted Kommune via Ballebæk til Ansager Å, som er en af amtets større naturkorridorer. Naturområdet består af primært ferske enge og moser samt enkelte meget små hedelokaliteter. Flere naturtyper er repræsenteret såsom overgangsfattigkær, ekstremfattigkær, pilekrat og rørskov. Hist og her i området er der mindre bestande af sjældne arter som **maj-gøgeurt**, **benbræk**, **rundbladet soldug**, **mose-troldurt** og **hoved frytle**.

Nogle af lokaliteterne bliver direkte gødsket, men de fleste er indirekte næringspåvirket fra driften af de tilstødende landbrugsarealer. Dertil er

enkelte lokaliteter præget af dræning, som udgør en trussel for fugtigbundsarterne. En forbedring af områdets naturkvalitet vil indebære aftaler om ekstensivering af de omkringliggende landbrugsarealer, samt vandstandshævning eller rydning, hvor det er aktuelt.

Ulvemose

Ulvemosen syd for Næsbjerg ligger som et isoleret mose-/engområde i agerlandet. Det er bemærkelsesværdigt, at Ulvemosen er den eneste A-værdisatte lokalitet, der ikke er i mere eller mindre forbindelse med andre naturområder.

Den nordlige del af Ulvemosen er domineret af dværgbuske såsom **mose-pors**, **klokkelyng** og **rosmarinlyng**. Den sydlige del er mere karakteristisk som hedemose med **blåtop** som den dominerende art. Mosen som tidligere har været fugtig, er i dag rødrænet og græsses af kvæg. Der er behov for rydning af trævæksten samt vandstandshævning, der vil give flere fugtigbundsarter mulighed for at vokse i området. Ulvemosen bør følges nærmere, da den som tidligere nævnt er et isoleret naturområde, der er sårbart overfor påvirkninger fra omgivelserne.

Hede og mose ved Skamstrup

Disse to A-værdisatte lokaliteter grænser op til den fredede Nørholm Hede, som har en høj naturkvalitet og er blevet udpeget som EF-habitatområde.

Hede- og moseområdet ved Skamstrup er begge meget fine lokaliteter. Mosen, som primært er en hedemose, rummer interessante arter som **rosmarinlyng**, **mose-pors** og **klokkelyng**. Dertil er der registreret **snog** i området. Snogen er sjælden i Ribe Amt og er i de senere år primært fundet på nogle lokaliteter i Ribe Kommune. De samme plantearter findes også på lyngheden, der dog er under tilgroning af birk og fyr. Her vil en plejeindsats i form af rydning af trævæksten med en efterfølgende græsningsaftale være særdeles gavnlig for heden.

Hedeområder ved Haldbjerg Plantage

I udkanten af Haldbjerg Plantage findes flere hedelokaliteter, som ligger i forbindelse med et større, værdifuldt hedeområde ved Skodborg Høj/Elbæk Plantage, som for Ølgod Kommune er udpeget som et af kommunens hovedindsatsområder.

Den flotteste hedelokalitet ligger tættest på Haldbjerg Plantage. Spredt på heden står der buske af **ene**. **Hedelyng** og **revling** trives uden nogen konkurrence fra græsser, hvilket er tegn på, at der ikke er nogen næringstilførelse. Af sjældne arter vokser der på de tre hedelokaliteter den gullistede **guldblomme** samt **engelsk visse** og **klokkelyng**. Dog er den tilstødende lokalitet påvirket af næringsstoffer fra omgivende marker, og på hedelokaliteten længst mod vest er der vildtagre, og **bjerg-fyr** er i nogle steder almindelig. De sjældne arter findes her i skrøbelige bestandsstørrelser og kræver derfor iværksættelse af pleje for ikke at forsvinde. Pleje i form af ekstensivering på de nærliggende landbrugsarealer, sløjfning af vildtagrene samt en rydning af trævæksten vil gavne det samlede hedeområde.

5.0 Ordliste

Atlas Flora Danica	Dansk Botanisk Forening er med støtte fra Aage V. Jensens Fonde i gang med et 15-årigt atlasprojekt med det formål at belyse de vilde planters aktuelle udbredelse og hyppighed i Danmark.
EF-fuglebeskyttelsesområde:	Naturområde af international betydning for trækkende og ynglende fugle, der er omfattet af EF-direktivet om beskyttelse af vilde fugle.
EF-habitatdirektivet:	Internationalt direktiv der skal sikre den biologiske mangfoldighed ved at opbygge og beskytte truede naturtyper samt bestande af truede arter.
Eng:	Lysåbent plantesamfund på lavtliggende og relativt fugtige arealer, ofte langs vandløb eller i tilknytning til moser. Påvirket af driftsformen, som kan være græsning, høslæt eller udnyttet. I sidste tilfælde kan engen udvikle sig til mose.
Eutrofiering:	En næringspåvirkning som ligger over det pågældende naturområdes næringsbehov. Udover eutrofieringen fra tilstødende/nærtliggende marker og fra byernes spildevand påvirkes de danske naturområder i dag ligeledes af forhøjede kvælstofmængder fra atmosfæren.
Fenner:	Græsmark til løsgående kreaturer.
Hede:	Kulturskabt lysåben naturtype på mager jord. Oftest domineret af dværgbuske, som f.eks. hedelyng og revling.
Hektar:	1 ha. = 10.000 m ² , 100 ha. = 1 km ² .
Hængesæk:	Flydende „tæppe“ af tørvemosser og sumpplanter i visse næringsfattige moser og søer.
Kultureng:	Eng der bærer præg af at være gødsket, drænet og/eller omlagt, og derfor er ensartet i topografi og plantesammensætning.
Kær:	Findes i områder med højtstående grundvand. Er i daglig tale synonym med moser. Typisk inddeler man kærene i fire typer alt efter jordens næringsstofindhold: Ekstremfattigkær – overgangsfattigkær – overgangsrigkær – ekstremrigkær. Fattigkærene findes hovedsagelig i Jylland vest for israndslinien, mens rigkærene hovedsagelig findes på mere nærings- og kalkrige moræneaflejringer nord og øst for israndslinien.
Lokalitet:	Det enkelte afgrænsede § 3 areal (jf. denne).
Mosaik:	Varieret naturområde, der består af en blanding af forskellige plantesamfund eller naturtyper.
Mose:	Fugtigt område med en naturlig vegetation, der er knyttet til høj vandstand. Kan evt. være ekstensivt udnyttet i form af græsning. Se også kær.

Natura 2000-nettet:	Et samlet netværk af Ramsar-, EF-fuglebeskyttelses-, EF-habitat- samt øvrige naturområder, der skal sikre det vilde dyre- og planteliv i Europa.
Naturgenopretning:	Anlægsarbejde hvorved man genskaber tidligere tiders natur og landskaber.
Naturpleje:	Planlagt påvirkning af naturen, med det formål at bevare eller fremelske en bestemt naturtype. Eks. trærydning, afgræsning, afbrænding af heder, oprensning af vandhuller mm.
Naturtype:	I denne rapport henviser begrebet naturtype til de seks § 3 naturtyper: hede, mose, eng, overdrev, strandeng og sø.
Overdrev:	Tørt, lysåbent areal der har været græsset i en lang årrække. Historisk set har det ofte været landsbyfællesskabets græsningsarealer. Er som regel højtliggende, kuperet eller stejlt skrånende, og omlægges eller gødskes derfor ikke.
Padder:	Frøer, tudser og salamandre. De er alle beskyttelseskrævende, og derfor optaget på de nationale rød- og gullister. Blandt andet løgfrøen og den spidssnude frø er tillige omfattet af EF-habitatdirektivet.
Ramsarområde:	Beskyttede vådområder med stor betydning for verdens bestande af vandfugle. Danmark tiltrådte Ramsar-konventionen i 1977 og har udpeget 27 ramsarområder.
Regional ansvarsart:	Ribe Amt betegner en art som regional ansvarsart, hvis arten opfylder ét af følgende kriterier: 1) arten er på landsplan halvsjælden (dvs. den er ikke sjælden eller opført på den nationale rødliste) – og der findes en væsentlig andel af landets bestand i Ribe Amt eller 2) arten er på landsplan sjælden og er regionalt ikke almindelig, men dog med pæne forekomster og dermed en væsentlig andel af landets samlede bestand i Ribe Amt.
Rød- og gulliste:	Liste over truede, sjældne, ansvars- og beskyttelseskrævende plante- og dyrearter. Rødlistegrebene er nærmere beskrevet på DMU's hjemmeside (www.dmu.dk).
Småbiotop:	Lille biotop (f.eks. sø, hegn eller grøft), der kan fungere som trædesten i landskabet for dyr og planter.
Spejlstereoskop:	Optisk apparat der gør det muligt at forstørre og studere to luftfotos samtidig og derved se motiverne i tre dimensioner.
Spredningskorridorer:	Se „Økologiske forbindelseslinier“.
Strandeng:	Eng der jævnlig overskylles af saltvand.
Saale-istiden:	Næstsidste istid, der varede fra 200.000 til 120.000 år før Kristus.
Taxonliste:	Liste over plantearter udarbejdet af Dansk Botanisk Forening og Københavns Universitet til brug for det store botaniske kortlægningsprojekt „Atlas Flora Danica“. Plantelisten indeholder flere kategorier, hvor A-listen indeholder rødlistede, fredede og sjældne arter. Kategori B inde-

	holder arter, der er sjældne i hovedparten af landet, men som lokalt er almindelige.
Trædesten:	Småbiotoper i agerlandet, der kan sikre spredningen for dyr og planter imellem større naturområder.
Vegetationstype:	Type af plantesamfund, der f.eks. kan benævnes overgangsfattigkær, revlinghede, hedemose, klokkelynghede, ekstremfattigkær mm.
Weichsel-istiden:	Sidste istid, der varede fra 67.000 til 13.000 år før Kristus.
Økologiske forbindelseslinier:	System af sammenhængende naturområder der gør det muligt for dyr og planter at sprede sig fra et område til et andet. F.eks. kan et net af grøfter og vandløb, levende hegn og småskove skabe forbindelse mellem to ellers adskilte naturområder.
§ 3-arealer:	Arealer der er omfattet af naturbeskyttelseslovens §3: heder, moser, strandenge, enge og overdrev der er større end 2500 m ² samt søer over 100 m ² . Tilstanden af de beskyttede naturområder må ikke ændres uden amtets dispensation.

6.0 Anvendt litteratur og henvisning til nyttige hjemmesider

6.1 Litteratur

- „De geologiske og biologiske fredningsinteresser – Kortlægning og beskrivelse samt oversigtlig vurdering“, Ribe Amt 1985.
- „En rig natur i et rigt samfund“ – Wilhjelmudvalget 2001.
- „Foreløbig rødliste for Ribe Amt“, Bio/consult 2000.
- „Fredede områder i Danmark“, Danmarks Naturfredningsforening 1994.
- „Fredningsplanlægning – Heder i Ribe Amt“, Ribe Amt 1986.
- „Generel Landskabsplan for Ribe Amt“, Ribe Amt 1970.
- „Gulliste 1997 over planter og dyr i Danmark – Miljø- og Energiministeriet 1998.
- „Habitatområder i Ribe Amt – standardindberetningsskemaer og områdekort“, Skov- og Naturstyrelsen 1999.
- „Idékatalog for naturplanlægning“ – Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen 2003.
- „Landskaberne – Kortlægning og beskrivelse samt oversigtlig vurdering“, Ribe Amt 1985.
- „Naturplanlægning – et system til tilstandsvurdering af naturområder“. Faglig rapport fra DMU, nr. 436, Danmarks Miljøundersøgelser 2003.
- „Naturoversvågning i Ribe Amt – Undersøgelse af odderens forekomst i Ribe Amt 1998-2000“, Ribe Amt 2000.
- „Naturtyper i Ribe Amt“, Ribe Amt 2006.
- „Oversigt over botaniske lokaliteter nr.10“ – Ribe Amt, Peter Wind, Miljø- og Energiministeriet & Skov- og Naturstyrelsen 1994.
- „Regionplan 2012“, Ribe Amt 2003.
- „Registrering af søer i Ribe Amt – Søer i Esbjerg, Helle, Bramming, Holsted og Brørup Kommuner“, Ribe Amt 1998.
- „Rødliste 1997 over planter og dyr i Danmark“ – Miljø- og Energiministeriet 1998.
- „Søer og Moser i Ribe Amt – En vegetationsregistrering“, Ribe Amt 1982.
- „Ta’ på vandretur... Blåvand – Bække“, Ribe Amt 2002.
- „Vandløbenes miljøtilstand. Helle Kommune 1998“, Ribe Amt 1999.

6.2 Nyttige hjemmesider

- www.ribeamt.dk eller
- www.natur.ribeamt.dk Ribe Amt (Naturforhold).
- www.gis.ribeamt.dk Ribe Amt (Kort og luftfotos).
- www.hellekom.dk Helle Kommune
- www.dmu.dk Danmarks Miljøundersøgelser.
- www.sns.dk Skov- og Naturstyrelsen.
- www.dst.dk Danmarks Statistik